

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2012. Bu çeviri, Avrupa Konseyi'nin insan haklarına destek Fonu'nun desteğiyle hazırlanmıştır (www.coe.int/humanrightstrustfund). Mahkeme'yi bağlamamaktadır. Daha fazla bilgi için, bu belgenin sonunda bulunan yazarın telif hakkı ile ilgili kısmı okuyabilirsiniz.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

BÜYÜK DAİRE

SÜRMELİ/ALMANYA

(Başvuru n° 75529/01)

KARAR

STRAZBURG

8 Haziran 2006

Sürmeli/Almanya kararında,

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Büyük Dairesi heyet halinde :

Jean-Paul Costa, *Başkan*,
Christos Rozakis,
Nicolas Bratza,
Boštjan M. Zupančič,
Georg Ress,
Lucius Caflisch,
Ireneu Cabral Barreto,
Rıza Türmen,
Karel Jungwiert,
Volodymyr Butkevych,
John Hedigan,
Matti Pellonpää,
Kristaq Traja,
Antonella Mularoni,
Alvina Gyulumyan,
Danutė Jočienė,
Ján Šikuta, *hakimler*,

ve Lawrence Early, *Büyük Daire Yazı İşleri Müdür Yardımcısı*,
olarak 9 Kasım 2005 ve 10 Mayıs 2006 tarihlerinde toplanmıştır ve bu son tarihteki oturumda aşağıdaki kararı vermiştir :

USUL

1. Davanın temeli olan başvuru (n° 75529/01), Almanya Federal Cumhuriyeti'ne karşı Türk vatandaşı olan Sayın Selim-Mustafa Sürmeli (« başvuru ») tarafından Mahkeme'ye 24 Kasım 1999 tarihinde, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin (« Sözleşme ») 34. maddesi uyarınca yapılmıştır.

2. Adli yardımdan faydalanmasına karar verilen başvuru, Lübeck'te avukatlık yapan Av. O. Wegner tarafından temsil edilmiştir. Alman Hükümeti (« Hükümet ») kendi ajanı (görevlisi) Bayan Wittling-Vogel tarafından temsil edilmiştir.

3. Sayın Sürmeli kendi başvurusunda Hanofer Bölge Mahkemesi önündeki yargılamanın uzunluğundan ve Alman hukukunda bu şikayetini öne sürebilmesine imkan veren etkili bir yolun olmamasından şikayet etmektedir.

4. Başvuru, Mahkeme'nin Üçüncü Dairesine gönderilmiştir (İçtüzüğün 52 § 1 maddesi). 29 Nisan 2004 tarihinde başvuru, Ireneu Cabral Barreto, Başkan, Georg Ress, Lucius Caflisch, Rıza Türmen, Boštjan M. Zupančič, Kristaq Traja ve Alvina Gyulumyan, hakimler, ve Vincent Berger, Daire

Yazı İşleri Müdürü'nden oluşan bu Daire tarafından kabuledilebilir bulunmuştur. 1 Şubat 2005 tarihinde, heyetin oluşumunda Yargıç John Hedigan'ın Yargıç Alvina Gyulumyan yerine geçtiği Daire, Büyük Daire lehine bu davadan feragat etmiştir ve bu konuda fikri alınan taraflar buna karşı çıkmamışlardır (Sözleşme'nin 30. maddesi ve İçtüzüğü'nün 72. maddesi).

5. Büyük Daire heyeti Sözleşme'nin 27 §§ 2 ve 3 maddesi ve İçtüzüğü'nün 24. maddesine uygun olarak oluşturulmuştur. Sonrasında Mahkeme Başkan yardımcılarında Yargıç Jean-Paul Costa, duruşmaya katılamayan Büyük Daire Başkanı Luzius Wildhaber'in yerine geçmiştir. Luzius Wildhaber'in yerine heyette yer alması için, Büyük Daire'nin asli üyesi olan yedek hakim Yargıç Matti Pellonpää atanmıştır (İçtüzüğü'nün 10 ve 24 § 3 maddeleri). Ayrıca ikinci yedek üye Yargıç Volodymyr Butkevych, Yargıç Khanlar Hajiyev'in yerine geçmiştir. Sözleşme'nin 23 § 7 maddesi ile İçtüzüğü'nün 24 § 4 maddesine uygun olarak Yargıç Georg Ress, görev süresinin bitiminden sonra heyette yer almaya devam etmiştir.

6. Hem başvuru ve Hükümet, davanın esas ve kabuledilebilirliği üzerine beyanlarını sunmuşlardır. Tarafların herbiri diğer tarafın beyanlarına karşı yazılı beyanda bulunmuştur.

7. 9 Kasım 2005 tarihinde Strazburg İnsan Hakları Sarayında bir duruşma yapılmıştır (İçtüzüğü'nün 59 § 3 maddesi).

Bu duruşmaya :

– *Hükümet adına*

Bayan	A. WITTLING-VOGEL, <i>Genel sekreter yardımcısı,</i>	
	Federal Adalet Bakanlığı,	<i>ajan,</i>
Bay	B. NETZER, <i>Bakanlık direktörü,</i>	
Bayan	C. STEINBEIß-WINKELMANN, <i>Bakanlık görevlisi,</i>	
Bay	T. LAUT, Federal Adalet Bakanlığı'na	
	bağlı hakim,	<i>danışmanlar ;</i>

– *Başvurucu adına*

Av.	O. WEGNER,	<i>temsilci,</i>
Bayan	A. BEK,	<i>danışman.</i>

Ayrıca başvuru duruşmada hazır bulunmaktaydı.

Mahkeme Bayan Wittling-Vogel'in ve Av. Wegner'in beyanlarını ve onların sorulan sorulara cevaplarını dinlemiştir.

OLAYLAR

I. DAVANIN KOŞULLARI

A. Davanın gelişimi

8. Başvurucu 1962 yılında doğmuştur ve Stade şehrinde (Almanya) ikamet etmektedir.

9. 3 Mayıs 1982 tarihinde başvurucu, lise yolunda bir bisiklet sürücüsüyle kaza yapmıştır ve özellikle sol kolunu kırmıştır. 22 Mayıs 1982 tarihinde hastaneden ayrılmıştır. Sonrasında, bisiklet sürücüsünün sorumluluk sigortasıyla görüşmeler yapmaya başlamıştır. Sigorta, maruz kaldığı tüm zararlar için başvurucuya 12 500 euro (EUR) tazminat ödemiştir. Başvurucunun okulunun bağlı olduğu Hanofer şehrinin kaza sigortası, başvurucuya 1983 yılının sonuna kadar geçici bir aylık (*Verletzenrente*) bağlamıştır. Sigorta kendisine ayrıca yaklaşık olarak 51 000 EUR'luk bir tazminat ödemiştir.

10. Sonrasında başvurucu, şehrin kaza sigortası aleyhine dava açmıştır ve bu dava kapsamında birçok bilirkişi ve doktor raporu düzenlenmiştir.

Ortopedi, nöroloji ve, başvurunun talebi üzerine, el cerrahisi bilirkişilerinden başvurunun tıbbi problemleri ile ilgili rapor alınmasını isteyen Basse-Saxe İş İstinaf Mahkemesi (*Landessozialgericht*), 16 Kasım 1989 tarihli kararıyla, başvurunun kazadan sonra % 20 oranında daimi bir şekilde sakat kaldığına ve 1 Haziran 1984 tarihinden itibaren aylık maaş alması gerektiğine karar vermiştir.

11. Ocak 1993 tarihinde kolu veya eli üzerine düşmesinden sonra başvurucu, 1 Temmuz 1994 tarihinden beri aylık 800 EUR civarında mesleki sakatlık maaşı almaktadır.

12. Başvurucu, özellikle daha yüksek bir aylık almak için Hanofer şehrinin kaza sigortası aleyhine ikinci bir dava açmıştır. Başvurucu kazanın kendisine fiziki zarar verdiğini ve midesinde hastalığa neden olduğunu iddia etmiştir. 19 Şubat 2001 tarihli kararıyla İş İstinaf Mahkemesi, başvurunun talebini reddetmiştir. İş İstinaf Mahkemesi, yargılama esnasında tayin ettiği neoropsikiatri uzmanlarının iki raporuna, kazadan sonra tutulan raporlar dahil olmak üzere birçok başka bilirkişi raporuna ve başvurucu ile ilgili idari ve cezai soruşturma dosyalarına dayanmıştır.

B. Hukuk mahkemeleri önündeki yargılama

1. Hukuk davasının ilk aşaması

13. 18 Eylül 1989 tarihinde, daha yüksek ödeme yapılması için yapılan görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra başvuru, bisiklet sürücüsünün sigorta şirketine karşı Hanofer Bölge Mahkemesi (*Landgericht*) önünde dava açmıştır ve özellikle tazminat talebiyle birlikte kendisine aylık bağlanmasını talep etmiştir. 10 Haziran 1991 tarihinde Bölge Mahkemesi, Temmuz 1990 ile Mart 1991 tarihleri arasında kaza ile ilgili dört tanığı dinledikten ve birçok duruşma yaptıktan sonra kısmi bir karar vermiştir. Bölge Mahkemesi, kazada başvuru kusurunun % 20 olduğuna ve kusur kalan % 80'i için başvuru tazminat istemeye hakkı olduğuna karar vermiştir.

14. 26 Kasım 1992 tarihinde Celle İstinaf Mahkemesi (*Oberlandesgericht*), başvuru itirazını reddetmiştir. 29 Ocak 1993 tarihinde başvuru temyiz başvuru ve temyiz için kendisine tanınan esas sürenin uzatılmasını talep etmiştir. 2 Haziran 1993 tarihinde başvuru yeni temsilcisi üçüncü defa, 14 Temmuz 1993 tarihinde kadar süre uzatımı istemiştir. 14 Aralık 1993 tarihinde Federal Yüksek Mahkemesi (*Bundesgerichtshof*) temyiz talebini reddetmiştir.

2. Hukuk davasının ikinci aşaması

a) Özellikle bir bilirkişinin bulunması ile ilgili ilk aşama

15. Mart 1994 tarihinde, tazminat ve aylık bağlanması ile ilgili yargılama Hanofer Bölge Mahkemesi önünde tekrar başlamıştır. Başvuru bir avukatla temsil edilmekteydi. 18 Nisan 1994 tarihinde Mahkeme bir duruşma yapmıştır.

16. 9 Mayıs 1994 tarihinde Mahkeme bilirkişi incelemesi yapılmasına karar vermiştir. 25 Mayıs 1994 tarihinde başvuru, dava ile ilgilenen üç hakim ile ilgili reddi hakim talebinde bulunmuştur. Başvuru bu talebi reddedilmiştir. 19 Temmuz 1994 tarihinde, istenen bilirkişi raporunu düzenlemesi için Hanofer Yüksek Tıp Okulu, Profesör B. ye öneride bulunmuştur. 21 Temmuz 1994 tarihinde, başvuru 9 Mayıs 1994 tarihli mahkeme kararına itiraz etmiştir. 2 Ağustos 1994 tarihinde Celle İstinaf Mahkemesi bu başvuruyu reddetmiştir.

17. 15 Eylül 1994 tarihinde mahkeme, Profesör B. yi bilirkişi olarak tayin etmiştir. Profesör B., kazalar ile ilgili bir cerrahi uzmanının rapor hazırlamasının tercih edildiği ve bu iş için en az bir sene beklemek gerektiği konusunda mahkemeyi bilgilendirmiştir. 2 Aralık 1994 tarihinde, başvuru mahkeme tarafından kendisine yapılan çağrıyı aldıktan sonra bir cerrahın atanmasına onay vermiştir.

18. 15 Aralık 1994 tarihinde T. isimli bir profesör önerilmiştir. İlgili şahıs el uzmanı (*Handchirurg*) olmadığı için, başvuru bu atamaya karşı çıkmıştır. 6 Şubat 1995 tarihinde mahkeme Profesör B.'den bir bilirkişi raporu hazırlamasını istemiştir. 7 Şubat 1995 tarihinde başvuru, verilen süre ile hemfikir olduğu konusunda mahkemeyi bilgilendirmiş, ancak sadece genel bir cerrah tarafından raporun hazırlanmasıyla kalınmaması ve el konusunda uzman bir başka cerrahın da raporunun alınması konusunda ısrar etmiştir. Profesör B., başvuru kolunun ön tarafında gözlenen kırılmaların kendi uzmanlık alanına girmediğinden dolayı istenen bilirkişi raporunu hazırlayamayacağı ve bunun bir travmatoloji veya ortopedi uzmanı tarafından yapılabileceği konusunda mahkemeyi bilgilendirmiştir. 20 Şubat 1995 tarihinde karşı taraf, Profesör T.'nin görevlendirilmesini önermiştir. 24 Nisan 1995 tarihinde mahkeme tarafından kendisine yapılan çağrıyı aldıktan sonra başvuru, Profesör B.'nin veya olmazsa Profesör B.-G.'nin atanmasını önermiştir.

19. 12 Mayıs 1995 tarihinde mahkeme Profesör T'yi görevlendirmiştir. Profesör T, el ile ilgili bir cerrahi uzmanın ek raporunun gerekli olduğu ve bu raporun yazılması için en az bir sene beklemek gerektiği konusunda mahkemeyi bilgilendirmiştir. 28 Temmuz 1995 tarihinde mahkeme, Profesör B'nin rapor yazmayı reddettiği konusunda başvurucuyu bilgilendirmiştir ve mahkeme başvurucuya Profesör B.-G.'nin kendisi ile ilgili daha önce rapor düzenleyip düzenlemediğini sormuştur. 27 Kasım 1995 tarihinde mahkeme, Profesör B.-G.'nin emekliye ayrıldığını ve onun yerine geçen Profesör P.'nin bilirkişi olarak tayin edildiğini taraflara bildirmiştir. 23 Ocak 1996 tarihinde, Profesör P., raporun yazılması için kendisinin dokuz ile oniki ay arasında bir zamana ihtiyacı olduğu konusunda mahkemeyi bilgilendirmiştir.

20. 3 Eylül 1996 tarihinde başvuru, kazanın kendisinde ağır bir depresyona yol açtığı konusunda mahkemenin dikkatini çekmiştir ve mahkemeden bir psikiyatri incelemesinin yapılmasına karar vermesini talep etmiştir.

21. 10 Haziran 1997 tarihinde mahkeme, bilirkişiye raporun hazırlanması konusunda hangi aşamada olduğunu sormuştur. İlgili bilirkişi, raporun en geç dört ve altı hafta içinde hazır olacağı cevabını vermiştir. 22 Ağustos 1997 tarihinde mahkeme yeniden bilirkişiye başvurmuştur. Bilirkişi önce Eylül ayının sonunda raporun hazır olacağı cevabını vermiştir, sonra iş yoğunluğundan dolayı bir aylık ek süreye ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Profesör P.'nin bilirkişi raporu mahkemeye 6 Kasım 1997 tarihinde varmıştır. Başvuru yapılan çalışmayı eleştirmiştir ve Profesör P.'den ek rapor hazırlamasını istemiştir. Başvuru ayrıca, kazadan beri çektiği ağrılar ile ilgili bir bilirkişi incelemesi (*Schmerzgutachten*) talep etmiştir. 3 Aralık 1997 tarihinde mahkeme, davalı tarafa rapor ile ilgili beyanlarını sunması için kendisine verilen sürenin uzatılması talebini kabul etmiştir. Başvuru beyanlarını 6 Ocak 1998 tarihinde sunmuştur. 27 Nisan

1998 tarihinde başvurucunun temsilcileri, müvekkillerinin hastalığından dolayı beyanlara cevap ile ilgili dilekçelerini ancak Mayıs ortalarında verebilecekleri konusunda mahkemeyi bilgilendirmişlerdir.

b) İkinci aşama : yargılama dışında anlaşma ile ilgili görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlanması

22. 31 Ağustos 1998 tarihinde başvurucunun temsilcileri, taraflar arasında dostane çözüm ile ilgili girişimlerin başarısızlık ile sonuçlandığı konusunda mahkemeyi bilgilendirmişlerdir. Sonrasında yargılama dışında anlaşmak için yeni görüşmelere başlamışlardır ve bunun için üst üste üç defa süre uzatımı talebinde bulunmuşlardır. 5 Mayıs 1999 tarihinde, girişimlerin başarısızlık ile sonuçlandığı konusunda mahkemeyi bilgilendirmişler ve yargılamaya devam edilmesi talebinde bulunmuşlardır. Davalı taraf, girişimlerin başarısızlık ile sonuçlanmasının nedeninin başvurucunun ölçsüz taleplerinden dolayı olduğunu belirtmiştir.

23. 27 Mayıs 1999 tarihinde, dava ile ilgilenen dairenin başkanı, taraflardan ayrıca beyanda bulunup bulunmayacakları konusunda kendisini bilgilendirmesini istemiştir. 8 Eylül 1999 tarihli notta raportör hakim, davanın daha hızlı bir şekilde ilerleyememesinin nedeninin iş yoğunluğundan ve öncelikli davaların bulunmasından kaynaklandığını belirtmiştir. 23 Aralık 1999 tarihli notta, raportör hakim aynı tespitlerde bulunmuştur ve önceki nedenlere, özellikle hastalık izni dahil olmak üzere birçok iznin varlığını eklemiştir.

24. 18 Şubat 2000 tarihinde daire başkanı, taraflardan ayrıca beyanda bulunup bulunmayacakları konusunda kendisini bilgilendirmesini istemiştir. Başvurucu, taraflar arasında dostane çözüm ile ilgili girişimlerin Mayıs ortalarına kadar sürebileceğini belirterek ve bu görüşmelerin başarısızlık ile sonuçlanması durumunda başka beyanlarda bulunma hakkını saklı tuttuğu şeklinde cevap vermiştir. 26 Haziran 2000 tarihinde başvuru, dostane çözüm ile ilgili girişimlerin başarısızlık ile sonuçlandığı konusunda mahkemeyi bilgilendirmiştir ve mahkemeden kaza nedeniyle kaybettiği maaşların toplam miktarının tespit edilmesi için bilirkişi incelemesi yapılmasına karar vermesini istemiştir. Başvurucu beyanlarına destek olarak, İş İstinaf Mahkemesi önündeki yargılama aşamasında düzenlenen bir bilirkişi raporunu sunmuştur (yukarıdaki paragraf 12). 17 Ağustos 2000 tarihinde davalı taraf, dostane çözüm ile ilgili girişimlerin başarısızlık ile sonuçlanmasının nedeninin başvurucunun bilirkişi raporunun sonucundaki miktarın ödenmesini reddetmesi olduğu konusunda mahkemeyi bilgilendirmiştir.

c) Üçüncü aşama : dosyanın incelenmesi ve ek rapor

25. 17 Ekim 2000 tarihinde başvuru, yargılamanın onsekiz sene sürüyor olmasını dikkate alarak mahkemeden bir karar vermesini istemiştir. Bu konuda, sağlık durumu ile ilgili olarak psikiyatri bilirkişisinin bir

raporunu sunmuştur. 19 Ocak 2001 tarihli not ile mahkeme, davanın 18 Eylül 1989 tarihinden beri derdest olduğunu başvurucuya bildirmiştir.

26. 21 Şubat 2001 tarihinde başvurucu talebini değiştirmiş ve bundan böyle 702 122 Alman Markı (DEM – yaklaşık olarak 359 000 EUR) ile birlikte aylık 1 000 DEM miktarın maaş olarak kendisine ödenmesini istemiştir. 2 Mart 2001 tarihinde Bölge Mahkemesi uyuşmazlığın miktarını 985 122 DEM olarak belirlemiştir.

27. 17 Nisan 2001 tarihinde başvurucu mahkemeye ne zaman duruşma yapılacağını sormuştur. 15 Mayıs 2001 tarihinde mahkeme duruşma tarihini 9 Temmuz 2001 olarak belirlemiştir ve başvurucudan özellikle kaybettiği maaş miktarı konusuna açıklık getirmesini istemiştir. Tüm tahminlere göre, kaza olmadan başvurucunun mesleki pozisyonunun ne olacağının ve halihazırda maruz kaldığı fiziksel açıdan doğan zararının söz konusu kazanın sonucu olup olmadığını tespit etmek önemliydi.

28. 9 Temmuz 2001 tarihinde mahkeme, duruşma sırasında tarafların onaylarını aldıktan sonra, İş İstinaf Mahkemesi önündeki dosyayı bu dosya ile birleştirmeye karar vermiştir. Dosya Federal İş Mahkemesi (*Bundessozialgericht*) önünde olduğundan hemen transfer edilememiştir.

29. 14 Ağustos 2001 tarihinde, başvurucunun talebi üzerine mahkeme, Profesör P.'den 30 Ekim 1997 tarihli raporundaki eksiklikleri tamamlamasını istemiştir. Profesör P., bunun için en az iki aya ihtiyacı olduğu şeklinde cevap vermiştir.

30. 20 Eylül 2001 tarihinde mahkeme, başvurucudan Federal İş Mahkemesi'ndeki dosyayı inceleyebilmesi için yazılı bir şekilde onay vermesini istemiştir. Yabancı bir ülkede gördüğü terapi tedavisini ve bu tedavinin Kasım ortalarına kadar süreceğini öne süren başvurucu, cevap vermek için verilen sürenin uzatılmasını istemiştir. 26 Ekim 2001 tarihinde mahkeme başvurucuya, kolunun ön tarafındaki yaralanmayı yeteri kadar ispatlamadığını belirtmiştir. Mahkeme ayrıca başvurucudan el konusunda uzman olan bir cerrahın bilirkişi raporunun istenmesi ile ilgili talebinde ısrar edip etmediği konusunda kendisini bilgilendirmesini istemiştir. Başvurucu cevap vermek için yeni bir süre uzatımı talebinde bulunmuştur. 18 Aralık 2001 tarihinde başvurucu, iş mahkemeleri önündeki prosedürün birleştirilmesini kabul etmediğini beyan etmiştir ve cerrahi bilirkişi için ek süre uzatımı talebinde bulunmuştur.

31. 8 Şubat 2002 tarihinde mahkeme, başvurucudan birçok belge sunmasını istemiştir ve Profesör P.'yi ek rapor sunmaya davet etmiştir. Sayın Sürmeli'nin iki mektubuna cevap olarak başvurucunun kendisinin ek bilirkişi raporu istediğini hatırlatmıştır. 7 Mayıs 2002 tarihinde başvurucu, iki ek süre talebinden bulunduktan sonra beyanlarını sunmuştur. 24 Mayıs 2002 tarihinde başvurucu şahsen telefonla, ek rapor istemediği konusunda mahkemeyi bilgilendirmiştir, ama davadan dolayı sinir bozukluğuna maruz kalmasından dolayı çektiği acı ile ilgili olarak (*Prozessneurose*) bir bilirkişi incelemesi yapılması talebinde bulunmuştur.

32. 28 Mayıs 2002 tarihinde mahkeme 23 Mayıs 2002 tarihinde başvuru tarafından yapılan reddi hakim talebinin reddine kadar vermiştir.

33. 29 Mayıs 2002 tarihinde mahkeme ek bilirkişi konusunda başvurucaın avukatlarından açıklama yapmalarını istemiştir. 12 Temmuz 2002 tarihinde başvurucaın temsilcileri, müvekkillerinin rapor düzenlenmesinden vazgeçtiğini mahkemeye bildirmişlerdir.

34. 1 Ağustos 2002 tarihinde Bölge Mahkemesi Başkanı, başvurucaın hukuk dosyasının bildirilmesini istemiştir.

35. 16 Eylül 2002 tarihinde mahkeme, özellikle başvurucaın ağrılarının ortaya çıkması ve bunların nedeni ile ilgili olarak bir bilirkişi raporunun hazırlanması için Profesör X'i görevlendirmeye karar vermiştir. Mahkeme ayrıca bilirkişiden bazı bilgiler sunmasını istemiştir.

36. 7 Ekim 2002 tarihinde başvurucaın yeniden daire hakkında reddi hakim talebinde bulunmuştur. 8 Ekim 2002 tarihinde başvurucaın, istenen bilgileri sunması için kendisine verilen sürenin uzatılması talebinde bulunmuştur. Başvurucaın, 22 Ekim 2002 tarihinde tayin edilen bilirkişiyi reddetmiştir, yeni bir bilirkişi (Doktor J.) önermiştir, dosyayı inceleyebilmesine izin verilmesini istemiştir ve altı haftalık yeni bir ek süre talebinde bulunmuştur. 29 Ekim 2002 tarihinde mahkeme, başvurucaıyı bilirkişiyi reddetme gerekçesini sunmaya davet etmiştir ve istenen bilgileri vermesi için ona 20 Aralık 2002 tarihine kadar süre vermiştir.

37. 12 Kasım 2002 tarihinde başvurucaın, şahsen mahkemeyi telefonla arayarak, kolunu kırdığı için dosyayı inceleyemeyeceğini belirtmiştir. 18 Kasım 2002 tarihinde davalı taraf bir bilirkişi talebinde bulunmuştur. Başvurucaın, bu konuda uzman yokluğundan dolayı önerilen uzmanın, ağrısı üzerine bir bilirkişi raporu hazırlama konusunda yeterli nitelikleri olmadığını öne sürmüştür ve mahkemeden kısmi bir karar vermesini istemiştir.

38. 5 Aralık 2002 tarihinde Doktor J, 2003 yılının sonundan önce bilirkişi raporu hazırlayamayacağı konusunda mahkemeyi bilgilendirmiştir. Aynı gün mahkeme Profesör X'i bilirkişi olarak tayin etmiştir ve bu şahsın mesleki nitelikleri konusunda başvurucaın isteklerini reddetmiştir. Mahkeme kısmi karar veremeyeceğinin altını çizmiştir. Başvurucaın, daha önce bilirkişi olarak tayin edildiğinden dolayı Profesör X'in bilirkişi olarak atanmasına itiraz etmiştir ve ağrısı ile ilgili rapor yerine « disiplinler arası » bir raporun hazırlanmasını istemiştir.

39. 15 Ocak 2003 tarihinde başvurucaın, dava ile ilgilenen raportör hakimi reddetmiştir.

40. 3 Mart 2003 tarihinde, dava ile ilgilenen dairenin başkanı dostane çözüme varmak için taraflarla görüşmüştür ve bu bağlamda 10 Mart 2003 tarihini duruşma günü olarak belirlemiştir. Duruşma sırasında başvurucaın, Profesör X tarafından muayene edilmesine izin vermeyeceğini beyan etmiştir. Daire başkanı başvurucaıdan, dava ile ilgili hakimleri aramayı bırakmasını istemiştir ve yargılamanın hızlı bir şekilde ilerlemesi için

dosyanın incelenmesi taleplerini çok rahat bir şekilde kabul etmeyeceğini belirtmiştir. 2 Mayıs 2003 tarihinde yeni bir talebe cevap veren mahkeme, başvurucuya dosyayı yazı işleri müdürlüğünde inceyebileceğini, ama yargılamanın gecikmesini engellemek amacıyla dosyanın başvurucunun ikamet ettiği Stade Asliye Mahkemesi'ne gönderilmeyeceğini bildirmiştir.

41. 16 Mayıs 2003 tarihinde Bölge Mahkemesi'nin bir dairesi, başvurucunun raportör hakimın reddine ilişkin üç talebini reddetmiştir.

42. 4 Haziran 2003 tarihinde başvurucu, dosyayı Stade Asliye Mahkemesi'nde incelemek için tekrar talepte bulunmuştur.

d) Dördüncü aşama : yeni bir bilirkişi tayini

43. 11 Haziran 2003 tarihinde mahkeme, başvurucunun Profesör X hakkında bir disiplin prosedürü başlattığını öğrendikten sonra, onu yerine Profesör W.'yi bilirkişi olarak tayin etmiştir. 25 Haziran 2003 tarihinde başvurucu, daire başkanının telefonuna mesaj bırakarak seçilen bilirkişi ile ilgili şüpheleri olduğunu belirtmiştir. Başvurucunun temsilcileri de Profesör W.'nin nitelikleri ile ilgili olarak kaygıları olduğunu ve yeni bir bilirkişi atanmasını önermişlerdir. Daire başkanı, Profesör W.'nin rapor hazırlamaya hazır olduğunu beyan ettiği konusunda ve Profesör W. ile ilgili başvurucunun itirazlarına rağmen bu bilirkişi yönündeki tercihinı koruyacağı konusunda tarafları bilgilendirmiştir.

44. 16 Eylül 2003 tarihinde Hambourg-Eppendorf Üniversite Hastanesi Merkezi başvurucunun muayenesinin 23 Ekim 2003 tarihinde öngörüldüğü konusunda mahkemeyi bilgilendirmiştir. 29 Eylül 2003 tarihinde Profesör W., dosyayı mahkemeye geri göndermiş ve bilirkişi olarak atanmasının iptal edilmesini istemiştir çünkü başvurucu rapor düzenlenmesine karşı çıkmıştır ve bu amaçla hastane merkezinin hukuk servisine başvurmuştur. Aynı gün mahkeme, Profesör W.'ye dosyayı geri göndermiş ve başvurucunun öngörülen sağlık muayenesinden geçip geçmeyeceğini beklemesini istemiştir. 29 Ekim 2003 tarihinde Profesör W., mahkemeyi başvurucuyu muayene ettiği konusunda bilgilendirmiştir ve mahkemeye ağrı terapisi için Profesör Y. tarafından başka bir rapor hazırlatıp hazırlatmayacağını sormuştur. 21 Kasım 2003 tarihinde mahkeme başvurucunun Profesör Y. tarafından ayrıca muayene edilmesine karar vermiştir.

45. 9 Aralık 2003 tarihinde Profesör W.'nin raporu mahkemeye ulaşmıştır. Daire Başkanı, ek açıklamaların gerekli olduğu konusunda bilirkişiyi bilgilendirmiştir. 26 Şubat 2004 tarihinde Üniversite Hastanesi Merkezi, psikiyatri bölümünden Doktor M'nin başvurucuyu muayene etmeye hazır olduğunu mahkemeye bildirmiştir. 26 Mart 2004 tarihinde Profesör W., Doktor M ile birlikte kendi beyanlarını sunacağı konusunda mahkemeyi bilgilendirmiştir. Başvurucunun temsilcileri, kendi müvekkillerini muayene etmek için bir başka, hatta daha fazla bilirkişi tayin edilmesini önermişlerdir. 24 Mayıs 2004 tarihinde mahkeme, sonuç olarak Doktor W.'yi bilirkişi olarak tayin etmiştir. Bu bilirkişi, kırk saatlik bir

çalışmayı öngören zor ve karmaşık bir durumun söz konusu olduğunu ve raporunu ancak Ekim 2004 tarihinde verebileceğini ifade etmiştir. 14 Haziran 2004 tarihinde mahkeme, taraflardan bilirkişi raporunun oluşturulması için doğacak masrafları yatırmalarını istemiştir. Başvurucu bu talebi reddetmiştir. Başvurucunun temsilcileri, 14 Haziran 2004 tarihli karara itiraz etmişlerdir ama istenen ödemeyi yapmışlardır. 28 Haziran 2004 tarihinde mahkeme davayı reddetmiştir.

46. 19 Temmuz 2004 tarihinde, başvurucunun bir talebine cevap veren mahkeme, 16 Eylül 2002 tarihli bilirkişi raporu alınması ile ilgili kararının devamını getirmemeye karar vermiştir.

47. 10 Ocak 2005 tarihinde Doktor W.'nin raporu mahkemeye ulaşmıştır. Bu rapor taraflara 21 Şubat 2005 tarihinde tebliğ edilmiştir. 8 Mart 2005 tarihinde, başvurucunun temsilcileri müvekkillerinin başka bir bilirkişi tarafından muayene edilmesini istemişlerdir.

48. 5 Nisan 2005 tarihinde mahkeme yazı işleri müdürlüğü dosyanın gönderilmesini istemiştir.

49. 14 Nisan 2005 tarihinde başvuru, kendisinin tayin ettiği Doktor K'nın bilirkişi raporunu sunmuştur.

e) Beşinci aşama : Bölge Mahkemesi önünde yargılama

50. 6 Ekim 2005 tarihinde mahkeme bir duruşma yapmıştır ve bu duruşma esnasında Profesör W., Doktor W.'nin ve Doktor K'nın huzurunda dinlenilmiştir.

51. 31 Ekim 2005 tarihinde mahkeme başvurucuya toplamda 20 451,68 EUR'nun manevi tazminat olarak ödenmesine karar vermiştir. Kazadan sonra ödenen miktarlar dikkate alındığında davalı tarafın ayrıca, bu konuda 12 015,36 EUR daha ödemesi ve 417,93 EUR'luk miktarın da kar kaybından dolayı ödemesi gerektiği belirtilmiştir. Mahkeme fazla istenen talepleri reddetmiştir ve uyuşmazlığın % 97'sine denk gelen yargılama giderlerinin başvuru tarafından ödenmesine karar vermiştir.

Yargılama aşamasında yapılan bilirkişi raporlarına, İstinaf İş Mahkemesi'nin kararlarına ve birçok tıp bilirkişi raporları ile başka davalardaki tıbbi görüşlere dayanan mahkeme, başvurucunun kaza esnasında maruz kaldığı yaraları saymıştır ve başvurucunun kazaya bağlı olduğunu söylediği kronik ağrı ve fiziki sarsıntı gibi diğer zararların bu kazaya atfedilip atfedilemeyeceği sorununa eğilmiştir. Mahkeme, kaza ile iddia edilen zararların birçoğu arasında yeteri kadar bir illiyet bağı olmadığı sonucuna varmıştır. Manevi zararın tespiti için mahkeme, kazanın meydana geliş tarzını, tarafların sonraki davranışlarını ve bu konudaki Celle İstinaf Mahkemesi'nin kararını dikkate almıştır. Mahkeme, yargılama uzunluğunun çok zayıf bir derecede dikkate alınabileceğini çünkü, başvurucunun talebini ancak kazadan yedi sene sonra yaptığını, İş İstinaf Mahkemesi önündeki dosyanın birleştirilmesini kabul etmediğini ve defalarca tayin edilen bilirkişilere itiraz ettiğini ve bundan dolayı davalı tarafın sorumlu

tutulamayacağını belirtmiştir. Mahkeme davanın geç açılmasının ayrıca delillerin ortaya konulmasını zorlaştırdığını ifade etmiştir.

52. Sonrasında başvuru, Celle İstinaf Mahkemesi'ne başvurarak karara itiraz etmek için adli yardım talebinde bulunmuştur.

C. Yargılamanın uzunluğu ile ilgili prosedürler

1. Federal Anayasa Mahkemesi önündeki prosedürler

a) Birinci prosedür

53. 14 Mart 2001 tarihinde başvuru, aşağıdaki şekilde Anayasa Mahkemesi'ne bir anayasal başvuruda bulunmuştur :

« İlk derece mahkemesi olan Hanover Bölge Mahkemesi önündeki 20 O 186/89 sayılı yargılama, 1989 yılından beri sürmektedir ve telafi edilmeyecek bir şekilde varlığını tahrib etmiştir.

Temel Yasa'nın (Anayasa'nın) 2 § 1 ve 20 § 2 maddelerinin ihlal edilmesinden dolayı bir anayasal başvuru yapıyorum, çünkü yargılamanın uzunluğu hukukun üstünlüğü ilkesi ile uyumsuzdur; ve Mahkeme'den yargılamanın uzunluğunun hukuka aykırılı olduğunu ve Medeni Kanunun 839. maddesinin ihlal edildiğini tespit etmesini istiyorum çünkü Medeni Usul Kanununun 139. maddesine aykırı davranılmıştır.

Delil : Hanover Bölge Mahkemesi, n° 20 O 186/89. Bilgi : n° 1 BvR 352/2000.

Başka belgeye ihtiyacınız olursa, lütfen beni bu konuda bilgilendirin. »

23 Mart 2001 tarihinde Anayasa Mahkemesi, Bölge Mahkemesi nezdinde yargılamanın durumu hakkında bilgi almıştır ; Bölge Mahkemesi 22 Mayıs 2001 tarihinde Anayasa Mahkemesini, duruşmanın 9 Temmuz 2001 tarihine ertelendiği konusunda bilgilendirmiştir. 22 Haziran 2001 tarihinde Anayasa Mahkemesi Bölge Mahkemesi'nin cevabını başvurucuya bildirmiştir.

54. 5 ve 11 Ağustos 2001 tarihlerinde başvuru ek beyanlarda bulunmuştur.

55. 16 Ağustos 2001 tarihinde üç hakimli bir komite ile Federal Anayasa Mahkemesi başvurunun başvurusunun kabul edilmemesine karar vermiştir (n° 1 BvR 1212/01). Gerekçelendirilmeyen karar şu şekildedir :

« Başvuru bir karar verilmesi için kabul edilmemiştir. Bu karara karşı itiraz yolu bulunmamaktadır. »

b) İkinci başvuru

56. 26 Mayıs 2002 tarihinde başvuru yeniden Federal Anayasa Mahkemesi önünde yargılamanın uzunluğundan şikayet etmiştir. Daha

önceki başvuruya gönderme yapan bu başvurusu şu şekilde kaleme alınmıştır :

« Ben (...) ikamet eden Sayın Sürmeli, Hanofer Bölge Mahkemesi tarafından hukuk devleti ilkesinin [*Rechtsstaatsprinzip*] ihlal edilmesinden dolayı (n° 20 O 186/89) anayasal başvuru yapıyorum, çünkü Hanofer Bölge Mahkemesi önündeki yargılama uzamaya devam etmektedir. »

57. 27 Haziran 2002 tarihinde üç hakimli komite halinde karar veren Federal Anayasa Mahkemesi, bu yeni başvurunun kabul edilmemesine karar vermiştir (n° 1 BvR 1068/02). Mahkeme'nin kararı şu şekildedir :

« Anayasa Mahkemesi ile ilgili yasanın 93a § 2 maddesinde belirtilen şartlar yerine getirilmediğinden, anayasal başvuru kabul edilememektedir. Başvuru temel bir öneme sahip değildir [*grundsätzliche Bedeutung*]. Başvurucunun ihlal edildiğini iddia ettiği anayasal hakların korunması zorunluluğu nedeniyle de bu başvurunun kabulü mümkün değildir. Gerçekten de başvuru, yeteri kadar başarı şansı sunmamaktadır. Bu başvuruda açıklamalar eksiktir çünkü başvuru beyanlarında [Hanofer Bölge Mahkemesi önündeki] yargılamanın haksız yere uzun sürdüğünü denetlemeye imkan vermemektedir.

Federal Anayasa Mahkemesi ile ilgili yasanın 93d § 1 maddesinin üçüncü cümlesine göre, kararın daha fazla gerekçelendirilmesi gerekmektedir. Bu karara karşı itiraz yolu bulunmamaktadır. »

58. 27 Temmuz 2005 tarihinde Federal Anayasa Mahkemesi yazı işleri müdürlüğü, başvurucuyu yargılamanın tekrar başlatılmasının mümkün olmadığı konusunda bilgilendirmiştir.

2. Devlete karşı açılan sorumluluk davası

59. 23 Mayıs 2002 tarihinde başvuru, yargılamanın uzunluğundan dolayı devlet aleyhine sorumluluk davası açmak için Hanofer Bölge Mahkemesi'ne başvurarak adli yardım talebinde bulunmuştur.

60. 14 Mayıs 2003 tarihinde Bölge Mahkemesi, gecikmelerin yargıya değil ama mahkemelerin iş yoğunluğuna atfedilebileceğini belirterek başvuruyu reddetmiştir. Mahkeme, başvuru maruz kaldığını söylediği zararı yeteri kadar detaylandırmadığını eklemiştir.

61. 21 Temmuz 2003 tarihinde Celle İstinaf Mahkemesi bu kararı onamıştır. Mahkeme özellikle bu davada Hükümetin Üçüncü Daire önündeki beyanları ile başvuru tarafından kendi önünde öne sürdüğü beyanlara dayanmıştır.

II. İLGİLİ ULUSAL HUKUK VE UYGULAMA

A. Federal Anayasa Mahkemesi ile ilgili yasa

62. 12 Aralık 1985 tarihli Federal Anayasa Mahkemesi ile ilgili yasanın (*Gesetz über das Bundesverfassungsgericht*), 11 Ağustos 1993 tarihindeki ilgili hükümleri şu şekildedir :

Madde 90

« 1. Herkes Federal Anayasa Mahkemesi önünde anayasal başvuru yaparak devlet gücünün, temel haklarından birine veya Anayasa'nın 20. maddesinin 4, 33, 38, 101, 103 ve 104. bentlerinde ifade edilen haklara zarar verdiğini savunabilir.

2. İhlale karşı başvuru yolları kabuledilebilir [*zulässig*] ise, anayasal başvuru ancak bu başvuru yollarının tüketilmesinden sonra yapılabilir. Ancak, anayasal başvurunun genel bir nitelik taşıması veya başvuru hukuk yollarını tüketmesi durumunda önemli ve kaçınılmaz bir şekilde bir dezavantaja maruz kalması halinde, Federal Anayasa Mahkemesi başvuru yollarının tüketilmesinden önce hemen anayasal bir başvuru hakkında karar verebilir. (...) »

Madde 93a

« 1. Anayasal başvuru hakkında karar verilebilmesi için öncelikle başvurunun kabul edilmesi gerekmektedir.

2. Aşağıdaki durumlarda anayasal başvurunun kabul edilmesi gerekmektedir :

a. Genel fayda ile ilgili anayasal bir sorunu ortaya çıkarması,

b. 90 § 1 maddede belirtilen hakların korunması için bu durumun arzu edilmesi ; bu durum, başvurunun kabul edilmemesinin talepte bulunan için özellikle ağır bir zarara neden oluyorsa söz konusu olabilir [*besonders schwerer Nachteil*]. »

93d § 1 maddenin üçüncü cümlesi, üç hakimli komitenin başvurunun kabuledilemeyeceği yönündeki kararınının gerekçelendirilmesine gerek olmadığını düzenlemektedir.

Madde 95

« 1. Eğer Federal Anayasa Mahkemesi bir başvuruyu kabul ederse, Anayasa'nın hangi hükmünün çiğnendiği, hangi davranışla ve hangi eksikliğin ihlale neden olduğu konusunda beyanda bulunmak zorundadır. Mahkeme'nin ayrıca, itiraz edilen tedbirin tekrar edilmesi durumunda Anayasa'nın ihlal edilmiş sayılacağı konusunda karar vermesi gerekmektedir.

2. Federal Anayasa Mahkemesi, bir mahkeme kararı ile ilgili bir anayasal başvuruyu kabul ederse, ilgili mahkeme kararını iptal eder [ve] 90. maddenin 2.

bendinin ilk cümlesinde belirtilen durumlarda, davayı yetkili yargı organına geri gönderir (...) ».

B. Devletin sorumluluğu ile ilgili hükümler

63. Anayasa'nın (*Grundgesetz*) 34. maddesi şu şekilde düzenlenmiştir :

« Kamu hizmeti ile görevlendirilmiş bir kimsenin, üçüncü bir şahsa karşı, görevinden doğan bir yükümlülüğü [*Amtspflicht*] ihlal etmesi halinde, sorumluluk ilke olarak, devlete veya hizmetinde bulunduğu kuruluşa aittir. Kasıt veya ağır ihmal hallerinde, idarenin rücu hakkı saklıdır. Tazminat ve rücu haklarının kullanılması için adli yargı organları önündeki yargı yolu kapatılamaz. »

64. Medeni Kanunun (*Bürgerliches Gesetzbuch*) 839. maddesi şu şekildedir :

« 1. Kasten veya ihmalle kendi göreviyle ilgili ödevlerini yerine getirmeyen her memur, bu durumun ortaya çıkardığı zararı telafi etmeye mecburdur. Bir memur sadece ihmal ile hareket etmişse, mağdur olan tarafın başka yollarla telafi elde etmesinin mümkün olmaması durumunda ancak, bu memurun sorumluluğuna gidilebilmektedir.

2. Uyuşmazlık konusu bir olay ile ilgili bir karar sırasında göreviyle ilgili ödevlerini yerine getirmeyen her memur, ancak ihmalin cezai suç olması durumunda sorumlu olabilmektedir. Görevle ilgili ödevlerin yerine getirilmemesinin, mesleki ödevlere aykırı olan görevin yerine getirilmesinin reddedilmesi veya görevin yerine getirilmesinde gecikme söz konusu olması durumunda bu hüküm uygulanmaz.

3. Mağdur tarafça dava açılarak kasten veya ihmalle oluşan zararın önlenmesinin ihmal edilmesi durumunda, telafi etme yükümlülüğü söz konusu değildir. »

31 Temmuz 2002 tarihinde yürürlükte olan haliyle Medeni Kanunun 253. maddesine göre, manevi bir zararın ödenebilmesi ancak bunun yasa ile öngörülmüş olması durumunda mümkün olmaktadır. Bu bağlamda 31 Temmuz 2002 tarihinde yürürlükte olan 847 § 1 madde, böyle bir tazminatın ancak fizik bütünlüğüne zarar verilmesi veya ancak hürriyetten muafiyet durumunda ödenebileceğini belirtmektedir. Medeni Kanunun 1 Ağustos 2002 tarihinde yürürlükte olan yeni 253 § 2 maddesi, burada söz konusu olan durumla ilgili olarak herhangi bir değişiklik getirmemiştir.

C. Hukuk davalarında yargılamanın uzunluğu ile ilgili hukuk mahkemelerinin içtihadı

1. Bir yargılamanın hızlandırılmasının sağlanması için anayasal başvuru

a) Genel ilkeler

65. Federal Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik içtihatlarına göre, Anayasa'nın 20 § 3 maddesinden çıkan hukuk devleti ilkesi ile birlikte Anayasa'nın 2 § 1 maddesi, etkili bir hukuki koruma sağlamaktadır. Hukuk devleti ilkesi, hukuk güvenliğinin çıkarı için, hukuki sorunların makul süre (*angemessene Zeit*) içinde çözülmesini istemektedir. Prosedürlerin farklılıkları dikkate alındığında, hangi aşamadan sonra bir yargılamanın uzunluğunun aşırı uzun olup olmadığını belirlemeye imkan veren kesin kriterler bulunmamaktadır. Bu bağlamda, davanın tüm şartlarının, davanın taraflar için varolan öneminin, davanın karmaşıklığının, tarafların davranışlarının ve hakimden bağımsız olarak üçüncü kişilerin (bilirkişiler ve diğerleri) davranışlarının dikkate alınması gerekmektedir. Toplam veya bir yargı organı önündeki süre ne kadar uzunsa, yargılamayı hızlandırmak veya bitirmek için hakim için gerekli tedbirlerin alınması zorunluluğu o kadar ağırdır (bkz., birçok karar arasından, 20 Nisan 1982 tarih ve 2 BvL 26/81 sayılı kararlar, Federal Anayasa Mahkemesi kararlar dergisinde yayınlanmıştır, tom 60, s. 253 (269), ve 2 Mart 1993 tarih ve 1 BvR 249/92 sayılı karar, Kararlar Dergisi, tom 88, s. 118 (124)).

b) Makul sürenin aşılmasının tespit edilmesinin sonuçları

i. İhlal tespiti

66. Federal Anayasa Mahkemesi, bir yargılamanın uzunluğunun aşırı uzun olduğunu karar vermesi durumunda, Anayasa'nın ihlal edildiğine karar vermektedir ve söz konusu dava ile ilgilenen yargı organını yargılamayı hızlandırmaya veya bitirmeye davet etmektedir.

Böylece, yirmi altı sene süren bir yargılamanın uzunluğu ile ilgili olarak 20 Temmuz 2000 tarihli kararında (n° 1 BvR 352/00 – bkz., *Grässer/Almanya* (kabuledilebilirlik üzerine karar), n° 66491/01, 16 Eylül 2004), Federal Anayasa Mahkemesi şu sonuca varmıştır :

« (...) İstinaf Mahkemesi'ne geldiği zaman davanın onbeş sene sürmesi ile ilgili istisnai durum dikkate alındığında, İstinaf Mahkemesi sıradan karışık bir dava gibi bu davayı çözümlemeye kalkışmaması gerekirdi. Tam tersine, gerekli tüm araçları kullanıp yargılamayı hızlandırması (...) gerekirdi. Gerektiğinde iç tedbirlerin yumuşatılmasını isteyebilirdi.

Mahkemelere bu veya şu şekilde hızlandırma yapmayı belirtme Federal Anayasa Mahkemesi'ne ait değildir. Bu konudaki taktir yetkisi, dava ile ilgilenen hakime aittir. [Alınacak tedbirler ile ilgili karar] soyut bir şekilde alınamamaktadır ama davanın somut şartlarında ve yargılamanın uzunluğu altındaki nedenler dikkate alınarak alınmalıdır. İstinaf Mahkemesi'nin bu davada bir bilirkişinin işbirliğine bağlı olması yargılamanın hızlandırılması için bir engel değildir. Örnek olarak, bilirkişinin seçimi sırasında İstinaf Mahkemesi'nin davanın hızlı ilerlemesi gerekliliğini dikkate alması gerekmektedir ve aynı niteliklere sahip bilirkişiler arasında seçim yapma durumu olduğunda, bilirkişi raporunun hazırlanması için gerekli zamana belirleyici bir değer vermesi gerekmektedir. Hakim süreler belirleyerek, bilirkişi tarafından raporun hazırlanmasını takip etmesi gerekmektedir. Birçok bilirkişinin birlikte çalışması söz konusu olduğu zaman, her bilirkişi için dosyanın bir kopyasının hazırlanarak aynı zamanda bilirkişilerin çalışmasının sağlanması gibi, – mümkün olduğu kadar – organizasyonla ilgili gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

(...) Davanın hukuki analizi ve olayların tespiti için ilgili delillerin taktiri yetkisi hakimlerin yetkisine girmektedir. Hakimın vardığı sonuçların kontrolü ancak bir başvuru prosedürü kapsamında mümkündür. Özel unsurların yokluğu durumunda, Federal Anayasa Mahkemesi'nin daha önceki gibi istisnai bir şekilde prosedüre müdahale etmesi gerekip gerekmediği konusunda bir karar alınmasına gerek yoktur. Objektif nedenler olmadan hakimnin hareketinin keyfi olması durumu örnek olarak gösterilebilir. (...)

İstinaf Mahkemesi daha kararını vermediğinden dolayı, Federal Anayasa Mahkemesi, Federal Anayasa Mahkemesi ile ilgili yasanın 95 § 1 maddesini uygulayarak Anayasa'ya aykırılığı tespit etmekle yetinmek [*muss sich beschränken*] zorundadır. Bundan böyle İstinaf Mahkemesi yukarıdaki sonuçlar ışığında, yargılamayı hızlandırmak ve bitirmek için en kısa sürede etkili tedbirleri almak zorundadır. (...)»

Aynı sonuçları 17 Kasım 1999 tarihli (n° 1 BvR 1708/99) onbeş yıldır devam eden bir hukuk davası ve 6 Mayıs 1997 tarihli (n° 1 BvR 711/96) aile mahkemesi önünde altı buçuk senedir derdest olan bir dava ile ilgili kararlarda bulabiliriz.

1989 yılından beri Francfort-sur-le-Main Bölge Mahkemesi önünde derdest olan bir hukuk davası ile ilgili 6 Aralık 2004 tarihli (n° 1 BvR 1977/04) kararında Federal Anayasa Mahkemesi aşağıdaki sonuçlara varmıştır :

« Daha önce karşılaştığı istisnai süreler dikkate alındığında, Bölge Mahkemesi bu yargılamayı sıradan karışık bir dava gibi çözümlemeye kalkışmakla yetinmemesi gerekmektedir. Süre ne kadar önemliyse, yargılamayı hızlandırmak veya bitirmek için hakim için gerekli tedbirlerin alınması zorunluluğu o kadar ağırdır. Bu durumda mahkeme, yargılamayı hızlandırmak için kendi hizmetinde olan tüm tedbirleri almak zorundadır. Gerektiğinde mahkeme raportörü mahkeme içindeki diğer yükümlülükleri bir kenara bırakmayı talep etmesi gerekir. (...)»

Federal Anayasa Mahkemesi ile ilgili yasanın 95 § 1 maddesine göre, anayasal yargı organı [yargılamanın uzunluğu için], sadece Anayasa'ya aykırılığı tespit edebilir. Bundan böyle yukarıdaki sonuçlar ışığında Bölge Mahkemesi, yargılamayı bitirmek için en kısa sürede etkili tedbirleri almak zorundadır. »

ii. Anayasal başvurunun reddi kararı

67. Bazı kararlarda Federal Anayasa Mahkemesi, yapılan başvuruyu reddederek söz konusu yargı organına yol göstermiştir. Gerçekten de 18 Ocak 2000 tarihli (n° 1 BvR 2115/98, yayınlanmamış) kararında Anayasa Mahkemesi, yaklaşık olarak dokuz yıldır devam eden bir davada ilgili yargı organına yargılamayı hızlandırması ve hemen bir son karar vermesi yönünde çağrıda bulunmuştur (bkz., *Herbolzheimer/Almanya*, n° 57249/00, § 38, 31 Temmuz 2003). Aynı gerekçe, bir yargı organı önünde (yedi yıl) süren bir hukuk davası ile ilgili 26 Nisan 1999 tarihli (n° 1 BvR 467/99) kararında ve üç yıldan beri devam eden bir hukuk davası ile ilgili 27 Temmuz 2004 tarihli (n° 1 BvR 1196/04) kararında bulunmaktadır. Bu son kararda, Yüksek Mahkeme 2004 yılı sonu için öngörülen duruşmanın bu tarihte yapılacağı ilkesinden hareket ettiğini belirtmiştir.

İdare mahkemesi önünde iki yıldır derdest olan, ama bu davadaki başvuruçunun 2005 yılının sonundan önce davanın bitmeyeceği konusunda nedenleri olduğunu düşündüğü bir dava ile ilgili 15 Aralık 2003 tarihinde (n° 1 BvR 1345/03) verilen kararda Federal Anayasa Mahkemesi, taraflar için söz konusu olan önem durumuna göre bir davaya öncelik verilebileceğinin ve dava açılmasına göre işlem görme ilkesine aykırı gelinebileceğinin altını çizmiştir.

iii. İlgili yargı organı önüne gönderme

68. Birçok davada Federal Anayasa Mahkemesi, yargılamanın uzunluğunun Anayasa'ya aykırılığına karar verdikten sonra, yargılamanın hızlandırılması talebini reddeden istinaf mahkemesinin kararını bozmuş ve dosyayı tekrar bu yargı organı önüne göndermiştir.

Federal Anayasa Mahkemesi, 11 Aralık 2000 tarihli (n° 1 BvR 661/00) kararında, aile mahkemesinin ihmal nedeniyle açılan olağanüstü başvuruyu reddeden bir istinaf mahkemesinin kararını bozmuştur ve makul sürede bir karar alma hakkının çiğnenmesinden dolayı dosyayı istinaf mahkemesi önüne göndermiştir. Anayasa Mahkemesi, istinaf mahkemesinin yargılamanın süresini dikkate alması durumunda varacağı sonucun farklı olabileceğini belirtmiştir. Aynı sonuç 25 Kasım 2003 tarihli (n° 1 BvR 834/03) kararda da bulunmaktadır. Benzer sonuçlar, beş buçuk yıl süren adli yardım talebiyle ilgili 14 Ekim 2003 tarihli (n° 1 BvR 901/03) bir kararda ve on yıldan fazla süren bir idari dava ile ilgili 28 Ağustos 2000 tarihli (n° 1 BvR 2328/96) kararda bulunmaktadır.

Biten bir yargılamanın süresi ile ilgili olan bir anayasal başvuru konusundaki n° 1 BvR 383/00 (26 Mart 2001 tarihli karar) bir davada iş istinaf mahkemesinin, kendi kararını yazması onsekiz ay almıştır ve İş Federal Mahkemesi, her ne kadar yasanın bir kararın verildikten itibaren beş aylık süre içinde yazılması gerektiğini belirtse de, buna uyulmamasının ilgilinin temyiz talebinin kabul edilebilmesini haklı göstermediğini belirtmiştir. Federal Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın ihlal edildiğini tespit

ettikten sonra, bu durumda kendisine beş aydan sonra başvurulabileceğini belirtmiştir ve dosyayı bir başka iş istinaf mahkemesi dairesi önüne göndermiştir. Aynı gerekçe 27 Nisan 2005 tarihli (n° 1 BvR 2674/04) kararda bulunmaktadır.

iv. Diğer sonuçlar

69. Başvurucunun anayasal başvurusunun temelsiz kalması söz konusu olabilmektedir. İlgili yargı organı, anayasal başvurunun yapılmasından sonra bir duruşma günü belirlemesi veya karar vermesi mümkündür. Bu durumda Federal Anayasa Mahkemesi'ne yargılama giderleri ile ilgili karar vermek kalıyor. 2 BvR 2189/99 sayılı (26 Mayıs 2000 tarihli karar) davada ticaret mahkemesi, kendi önünde sekiz yıldır devam eden bir prosedür ile ilgili olarak, başvurucunun yargılama süresinin uzunluğundan Federal Anayasa Mahkemesi'ne başvurusundan sonra bir duruşma yapmıştır. Sonuç olarak başvuru başvurusunu geri çekmiş ve süre ile ilgili başvurusuna bağlı yargılama giderlerinin geri ödemesini almıştır. Ancak, başvurucunun yasal düzenlemelerden şikayetçi olması durumunda, ticaret mahkemesi önündeki yargılamanın bitmesini beklemesi gerekirdi. İş yargı organları önündeki bir prosedür ile ilgili n° 1 BvR 165/01 sayılı (4 Temmuz 2001 tarihli karar) davada benzer gerekçeleri bulabiliriz.

2. Bir yargılamanın hızlandırılmasının sağlanması için ihmal nedeniyle açılan olağanüstü yargı yolu

a) Federal Anayasa Mahkemesi'nin içtihadı

70. Ona karşı altı oy ile oyçokluğuyla kabul edilen 30 Nisan 2003 (n° 1 PBvU 1/02) tarihli kararında genel kurul olarak toplanan Federal Anayasa Mahkemesi, yasa koyucuyu, yargı önünde dinlenilme hakkının ihlal edilmesi şikayetini öne sürebilmek için bir yargı yolu açmaya davet etmiştir. Bu kararın son bölümleri şu şekildedir :

« Hukuk koruma sistemi içindeki boşlukları doldurmak için içtihat, bir bölümü yazılı hukuk dışında, olağanüstü hukuk yollarını yaratmıştır. Hukuk yollarının şeffaflığı konusunda [*Rechtsmittelklarheit*] bu yollar anayasa hukukunun zorunluluklarına cevap vermemektedir. Başvuru yolları yazılı hukuk sisteminde bulunması gerekmektedir ve bunların şartlarının vatandaşlar tarafından görülebilir olması gerekmektedir. »

Federal Anayasa Mahkemesi'ne göre, hukuk yollarının şeffaflığı ilkesi, hukuk devleti ilkesinin ayrılmaz parçası olan hukuk güvenliğinin (*Rechtssicherheit*) sonucudur. Vatandaşın bir başvuru yolunun yapılabileceğini ve eğer yapabiliyorsa hangi şartlarda olacağını değerlendirebilmesi gerekmektedir.

« Bir hakim tarafından dinlenilme hakkının ihlal edilmesi nedeniyle varolan olağanüstü yargı yolları ile ilgili halihazırdaki sistem, şeffaflık ilkesi ile uyumlu değildir. Sonuç olarak, öncelikle bir olağanüstü yargı yoluna mı başvurma veya yoksa

hemen Federal Anayasa Mahkemesi'ne mi başvurmak gerektiği konusunda şüpheler bulunmaktadır. Kendi başvuru haklarından mahrum kalmalarını engellemek için ilgililer, çok sık bir şekilde her iki yola aynı anda başvurumaktadırlar. Bu zorlamalar olağanüstü yolların hukuk devleti ilkesine göre eksikliğini iyice göstermektedir. Bunlar aynı zamanda hem vatandaşlar için hem de mahkemeler için gereksiz bir iş yüküne neden olmaktadır.

Yukarıda belirtilen eksiklikler, Federal Anayasa Mahkemesi'nin anayasal başvurunun kabuledilebilirliğini bu olağanüstü yolların işletilmesine bağlamasına imkan vermemektedir. Olağanüstü yollar, Federal Anayasa Mahkemesi ile ilgili yasanın 90 § 2 maddesinin ilk cümlesi uygulanarak tüketilmesi gereken yolların bir parçası değildir. Federal Anayasa Mahkemesi şu ana kadar böyle bir yaklaşım göstermişse de, bu yaklaşım artık devam edemez. (...) »

Ancak, 19 Ocak 2004 tarihli (n° 2 BvR 1904/03) kararla Federal Anayasa Mahkemesi, cezaların infazı mahkemesi önündeki yargılama süresinden şikayet eden bir tutuklunun anayasal başvurusunu reddetmiştir çünkü söz konusu tutuklunun öncelikle ihmal başvurusunda bulunması gerekmektedir. Bazı yargı organlarının tespit edilen ihmalin ancak talebin kesin bir şekilde reddi halinde, bu başvuruyu kabul ettiklerini belirten Federal Anayasa Mahkemesi, bazı içtihatların daha az sıkı bir kriter uyguladığının altını çizmiştir. Federal Anayasa Mahkemesi şu sonuca varmıştır :

« Bu başvurunun yapılması başarısızlığa mahkum değildi. Başvurucudan bu başvuru yoluna başvurmasını bekleyebildik. Her ne kadar, doktrinde ve içtihatlarda bir başvuru tartışmalara konu olsa da ve dolayısıyla, başvuru yargı organının başvuruyu kabul edip etmemesi sorunu konusunda şüpheler olsa da, başvuru öncelikle yetkili yargı organları önünde hukuki koruma sağlamaya çalışması gerekirdi. »

N° 2 BvR 1610/03 sayılı (29 Mart 2005 tarihli karar) davasında birçok hızlandırma talebine ve Hamburg İstinaf Mahkemesi'nin yargılama süresinin yasaya aykırı olduğu konusundaki kararına rağmen, Hamburg Bölge Mahkemesi'nin cezaların infazı dairesi hareketsiz kalmıştır. Federal Anayasa Mahkemesi hareketsizlikten dolayı anayasal başvuruyu kabul etmiştir ancak, İstinaf Mahkemesi'nin Bölge Mahkemesi yerine hareketsizliğe son verilmesinin imkansızlığı şikayeti ile ilgili olarak anayasal başvuruyu reddetmiştir. Bölge Mahkemesi'nin devam eden hareketsizliği, yasal düzenlemelerin Anayasa'nın 19 § 4 maddesindeki zorunluluklara cevap vermediğini ispatlamamaktadır. İstinaf Mahkemesi tarafından hareketsizliğin tespit ettirilmesi ile birlikte, hiyerarşik üste başvuru ve devlete karşı hukuki sorumluluk davası gibi yargının iyi işlemesi için başka başvuru yolları da bulunmaktadır.

b) Hukuk mahkemelerinin içtihadı

71. İhmal nedeniyle açılan olağanüstü yargı yolu (*ausserordentliche Untätigkeitsbeschwerde*) birçok istinaf mahkemeleri önünde değişen şartlarda kabul edilmiştir. Her ne kadar bazıları bu başvuru yolunu önemli gecikmeler durumunda kabul etse de, diğerleri bu yolun kapsamını hakim

makul bir nedeni olmaması durumu ile hukukun inkarı (déni de justice) durumunun ortaya çıkması halinde kabul etmektedirler. Celle İstinaf Mahkemesi'nin 17 Mart 1975 tarihli kararı ile (n° 7 W 22/75, hakimın kararının hukukun inkarı görüntüsü veriyorsa başvuru kabul edilebilir) 5 Mart 1985 tarihli kararının (n° 2 W 16/85, başvuruçunun adli yardım talebini ile ilgili isteminin incelenmesi ile ilgili davanın haksız yere uzatılması durumunda açılan başvurunun kabuledilebilirliği) bu kapsamda tutulması gerekmektedir. Federal Yüksek Mahkemesi'ne gelince, bir yargı organının keyfi ihmalkarlığına ve hukukun inkarı niteliğinde kabul edilen ihmalkarlığına karşı istisnai durumlarda ve anayasa hukukuna göre olağanüstü bir yargı yolunun kabul edilip edilmeyeceği konusunda kapıyı açık bırakmıştır (21 Kasım 1994 (n° AnwZ (B) 41/94) ve 13 Ocak 2003 (n° VI ZB 74/02) tarihli kararlar).

72. Hükümet, istinaf mahkemesinin ihmal nedeniyle yapılan başvuruyu kabul ettiği ve alt derece mahkemesini ilgili davanın incelenmesini takip etmeye davet ettiği birkaç karardan bahsetmiştir (23 Haziran 1981 tarihli Köln İstinaf Mahkemesi'nin kararları (n° 4 WF 93/81), 3 Mayıs 1989 tarihli Hamburg İstinaf Mahkemesi'nin kararı (n° 2 UF 24/89), 18 Nisan 1997 tarihli Sarrebruck İstinaf Mahkemesi'nin kararı (n° 8 W 279/96) ve 20 Şubat 2003 tarihli Bamberg İstinaf Mahkemesi'nin kararı (n° 7 WF 35/03)) veya (15 Kasım 2004 tarihli (n° 4 W 155/04) Zweibrücken İstinaf Mahkemesi'nin kararına gönderme yapılmıştır). En yeni kararlar, ihmal nedeniyle yapılan başvuruya açıklık getirmişlerdir. 24 Temmuz 2003 tarihli iki kararında (n° 16 WF 50/03 ve 51/03), Karlsruhe İstinaf Mahkemesi bu başvuruyu, sadece hukukun inkarı niteliğinde olabilecek haksız ihmalkarlık durumunda değil ama aynı zamanda, velayet talebinde bulunan bir ebeveyni mağdur edecek veya çocuğun iyiliğine zarar verecek nitelikteki gecikmeler durumunda da kabul etmiştir. İstinaf Mahkemesi, her ne kadar bu yöntemin en etkili yol olsa bile, kendisini aile mahkemesi yerine koyamayacağını belirtmiştir. İstinaf Mahkemesi, bu mahkeme için usuli bir takvim yapamayacağını çünkü öngörülemeyen durumların olabileceğini ifade etmiştir. Yapacağı davranış sadece, mahkemeyi mümkün olduğu kadar yargılamayı hızlandırmayı istemekle ile sınırlıdır. Ancak kendi talimatını somutlaştırmak için İstinaf Mahkemesi, ilgili mahkemeye bilirkişinin reddi ile ilgili talebin değerlendirilmesi, bu bilirkişiye raporunu sunması için altı hafta süre vermesi, anne babayı ve çocuğu dinlemek ve duruşma günü belirlemek için kesin süreler vermiştir. Naumburg İstinaf Mahkemesi 20 Aralık 2004 tarihinde, bu belirli nokta ile ilgili benzer bir karar vermiştir (n° 14 WF 234/04). Diğer durumlarda istinaf mahkemeleri, gecikme nedeniyle ve davanın karar aşamasına gelmesi durumunda, alt yargı organının yerine karar vermişlerdir (10 Eylül 2002 tarihli karar (Zweibrücken İstinaf Mahkemesi, n° 4 W 65/02), 19 Temmuz 2004 tarihli karar (Naumburg İstinaf Mahkemesi, n° 14 WF 38/04) ve 9 Haziran 2004 tarihli karar (Köln İş İstinaf Mahkemesi, n° 3 Ta 185/04)).

3. Telif için tazminat davası

a) Federal Anayasa Mahkemesi içtihadı

73. Bu konuda Hükümet herhangi bir Federal Anayasa Mahkemesi kararı sunmamıştır.

26 Şubat 1999 tarihli kararıyla (n° 1 BvR 2142/97 – yayınlanmamış, bkz., *Mianowicz/Almanya*, n° 42505/98, § 40, 18 Ekim 2001) Yüksek Mahkeme, belirtilen birçok gerekçe arasından aşağıdaki gerekçelerle, anayasal başvuruyu kabul etmeyi reddetmiştir :

« (...) Başvurucu Federal Anayasa Mahkemesi'ni ilgili yargılamanın aşırı uzunluğundan dolayı kendisine tazminat vermeye davet ettiği için anayasal başvuru kabuledilemezdir. Eğer bir başvuru, temel haklarının ihlalinin dolayısıyla kendisinin maruz kaldığı maddi veya manevi zararların tazminini istiyorsa, öncelikle hukuk mahkemeleri önündeki hukuk yollarını tüketmesi gerekmektedir. Gerektiğinde devletin sorumluluğu ile ilgili hükümlerin (Anayasa'nın 34. maddesi) ve iç hukukta uygulanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin hükümlerinin yargılamanın aşırı uzunluğu ile ilgili tazminat verilebilmesi için bir temel oluşturup oluşturmadığını değerlendirmek hukuk mahkemelerine aittir. (...) »

12 Mart 2004 tarihli kararında (n° 1 BvR 1870/01, yayınlanmamış) Federal Anayasa Mahkemesi kendi içtihadını teyid etmiştir :

« Anayasal başvuru, 18 Mayıs 2001 tarihli İş İstinaf Mahkemesi'nin kararına karşı ve bu yargı organının hareketsizliğine karşı yapıldığından, bu başvuru kabuledilemez hale gelmiştir çünkü, İstinaf Mahkemesi bu arada kararını vermiştir.

Başvurucu, yargılamanın aşırı uzunluğundan dolayı *a posteriori* (sonradan) bir şekilde Anayasa'nın ihlal edildiğinin tespit edilmesini talep edememektedir. Anayasa, yargılamanın aşırı uzunluğundan dolayı bir yargılamanın iptal edilmesini veya bu nedenle tazminat verilmesini istemeye imkan veren hiçbir hukuki temel sunmamaktadır. 3 Aralık 2002 tarihli İş İstinaf Mahkemesi'nin kararının iptal edilmesi, yargılamanın aşırı uzunluğunun sonucu olan Anayasa'nın ihlalini telafi etmemektedir, ama bu iptal sadece yargılamanın daha fazla uzamasına neden olacaktır. (...) »

b) Hukuk mahkemelerinin içtihadı

74. Hükümet, I. Münih Bölge Mahkemesi'nin 12 Ocak 2005 tarihli (n° 9 O 17286/03) kararından bahsetmektedir. Bu Mahkeme, Bavyera İdari İstinaf Mahkemesi'ni dört sene ve yedi ay hareketsiz kalmakla eleştiren bir başvuru tarafından sunulan tazminat talebinin incelenmesini yapmakla görevliydi. Başvurucu, durumdan şikayet etmek için Federal İdare Mahkemesi'ne başvurmuştu. Kısa zaman sonra, İdari İstinaf Mahkemesi bu davada kararını vermiştir ve başvuru Federal İdare Mahkemesi'ne başvurarak, davasının konusuz kaldığı ve talebinin sadece avukatlık masraflarının ödenmesi ile sınırlandırıldığı konusunda kendisini bilgilendirmiştir. Federal yargı organının başkanı başvurucuya cevap olarak, kendi önünde resmi olarak açılan bir prosedür olmadığından – ihmal

nedeniyle açılan dava olağanüstü yargı yoludur – masraflar ile ilgili karar verilmesine gerek olmadığını belirtmiştir. Bölge Mahkemesi baremlerde belirtilen sınırlar içinde başvurucuya yaklaşık olarak 1 400 EUR avukatlık masrafının ödenmesine karar vermiştir. Mahkeme ayrıca başvurucunun, daha önceden hiyerarşik üste başvurarak Medeni Kanunun 839 § 3 maddesindeki şartları yerine getirdiğini belirtmiştir.

Diğer taraftan Federal Anayasa Mahkemesi tarafından sürenin hukuka aykırılığı tespit edildikten sonra (20 Temmuz 2000 tarihli karar, n° 1 BvR 352/00 – bkz., yukarıdaki paragraf 66) Karlsruhe Bölge Mahkemesi, 9 Kasım 2001 (n° 3 O 192/01) tarihli kararıyla, Sarre İstinaf Mahkemesi önünde devam eden bir yargılamanın uzunluğu nedeniyle, talep edene bir tazminat ödenmesine karar vermiştir. Mahkeme, Medeni Kanunun 839 § 2 maddesinin ilk cümlesinde belirtilen « hakim in önceliği » ile devletin sorumluluğunun ortadan kalkmadığını, çünkü bu hükmün hakim in hareketsizliği durumunda uygulanmadığını belirtmiştir. Karar kesinleşmemiştir (bkz., Mahkeme tarafından verilen *Grässer* kararı, yukarıda belirtilen kabuledilebilirlik ile ilgili karar).

HUKUK AÇISINDAN

I. HÜKÜMETİN İLK İTİRAZLARI ÜZERİNE

75. Hükümet Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi ile ilgili şikayet için iç hukuk yollarının tüketilmediğini savunmaktadır. Bir taraftan başvurucu Mahkeme'ye başvurusunu yaptığı zaman Federal Anayasa Mahkemesi'ne başvurmamıştır ; diğer taraftan anayasal yargı organına geçerli bir şekilde başvurmamıştır. Başvurucunun anayasal başvuruları gerçekten de kabul edilmezdi çünkü yeteri kadar gerekçelendirilmemişlerdir. Ne sekiz satır olan 14 Mart 2001 tarihli asıl beyanları ne de 5 ve 11 Ağustos 2001 tarihli ek beyanları Federal Anayasa Mahkemesi'ne, Bölge Mahkemesi önündeki yargılamanın uzun olup olmadığı sorununu incelemeye imkan vermemektedir. Aynı durum başvurucunun ikinci anayasal başvurusu için de geçerlidir.

76. Başvurucu, yaptığı başvurularının yeteri kadar gerekçelendirildiğini iddia etmektedir. Federal Anayasa Mahkemesi tarafından uygulanan gerekçelendirme şartları aşırı bir formalizm gerektirmektedir ve bu başvuruları doldurmak için bir avukatın yardımından faydalanmanın imkanı yoktu. Başvurucu bir avukat tutmak için gerekli maddi durumu bulunmamaktaydı. Kaldı ki, Federal Anayasa Mahkemesi, Bölge Mahkemesi'ne başvurarak davanın durumu ile ilgili gerekli bilgileri almıştır

ve dolayısıyla anayasal başvurunun konusunu çok iyi bir şekilde öğrenmiştir.

77. Mahkeme, Hükümet tarafından öne sürülen iç hukuk yollarının tüketilmemesi ile ilgili şikayetin iki yönü olduğunu gözlemlemektedir. Ancak eğer başvuru gibi, Federal Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvurunun, başvurucuya Sözleşme'nin 6 § 1 maddesindeki şikayetini telafi etmek imkanı vermediğinden, bu anayasal başvurunun her halükarda başarısızlıkla sonuçlanacağını kabul ediyorsak, bu yönlerin her biri hakkında karar vermek gerekmemektedir.

78. Mahkeme bu davadaki kabuledilebilirlik ile ilgili kararında Daire'nin iç hukuk yollarının tüketilmesi itirazının, Sözleşme'nin 13. maddesi anlamında etkili bir hukuk yolunun varolup olmadığı sorusuna sıkı bir şekilde bağlı olduğundan dolayı, davanın esasına bağladığını hatırlatmaktadır. Dolayısıyla Mahkeme, Sözleşme'nin 35 § 1 ve 13. maddeleri arasındaki sıkı bağlantıyı dikkate alarak Hükümetin bu itirazını bu hüküm altında inceleyecektir (*Kudla/Polonya* [BD], n° 30210/96, § 152, CEDH 2000-XI).

II. SÖZLEŞME'NİN 13. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI ÜZERİNE

79. Başvurucu Alman hukuk sisteminde Hanofer Bölge Mahkemesi önündeki yargılamanın uzunluğundan şikayet edebilmesine imkan tanıyan bir yolun olmamasından şikayet etmektedir. Başvurucu burada Sözleşme'nin 13. maddesinin ihlal edildiğini düşünmektedir. Bu hüküm şu şekildedir :

« (...) Sözleşme'de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, söz konusu ihlal resmi bir hizmetin ifası için davranan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa dahi, ulusal bir merci önünde etkili bir yola başvurma hakkına sahiptir. »

A. Tarafların iddiaları

1. Hükümet

80. Hükümet, başvurunun Bölge Mahkemesi önündeki yargılamanın uzunluğundan şikayet etmesi için dört başvurunun olduğunu ifade etmektedir : anayasal başvuru, hiyerarşik üste başvuru, ihmal nedeniyle olağanüstü yargı yolu ve tazminat başvurusu.

a) Anayasal başvuru

81. Hükümet, şikayetin bir yargı organının hareketsizliğine veya bir hukuk davasındaki sürenin uzunluğu ile ilgili olması durumunda, Federal Anayasa Mahkemesi önünde yapılan anayasal başvurunun Sözleşme'nin

35 § 1 maddesi anlamında tüketilmesi gereken yolların bir parçası olduğunu belirten Mahkeme içtihatlarını hatırlatmaktadır (*Thieme/Almanya* (kabuledilebilirlik üzerine karar), n° 38365/97, 15 Kasım 2001, ve *Teuschler/Almanya* (kabuledilebilirlik üzerine karar), n° 47636/99, 4 Ekim 2001).

82. Federal Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik içtihatlarına göre Anayasa'nın 20 § 3 maddesi ile birlikte 2 § 1 maddesi, hukuki uyumsuzlukların makul süre içinde sonuçlandırılması hakkını güvence altına almaktadır. Prosedürlerin farklılığı dikkate alındığında, hangi tarihten sonra yargılama süresinin aşırı uzun olduğunu belirlemek için kesin kriterler bulunmamaktadır. Bu bağlamda, davanın tüm şartlarının, davanın taraflar için varolan öneminin, davanın karmaşıklığının, tarafların davranışlarının ve hakimden bağımsız olarak bilirkişi olmak üzere üçüncü kişilerin davranışlarının dikkate alınması gerekmektedir. Toplam veya bir yargı organı önündeki süre ne kadar uzunsa, yargılamayı hızlandırmak veya bitirmek için hakim için gerekli tedbirlerin alınması zorunluluğu o kadar ağırdır.

83. Derdest olan bir yargılamanın uzunluğuna etki etme konusunda Federal Anayasa Mahkemesi'nin kullanacağı araçlar konusunda, Anayasa'nın 95 § 1 maddesine göre, Yüksek Mahkeme'nin genel olarak Anayasa'nın ihlal edildiğini tespit etmekle yetindiği doğrudur. Ancak, Anayasa Mahkemesi sadece ilgili yargı organını söz konusu yargılamayı hızlandırmaya veya bitirmeye davet etmemektedir (bkz., 17 Kasım 1999 tarihli karar, yukarıdaki paragraf 66), ama aynı zamanda yargılamanın hızlandırılması için kendisine talimatlar vermektedir. Kaldı ki 20 Temmuz 2000 tarihli karar (*loc. cit.*) bunu teyid etmektedir. Federal Anayasa Mahkemesi ile ilgili yasanın 31 § 1 maddesine göre, Federal Anayasa Mahkemesi'nin kararları tüm yargı organlarını ve ulusal makamları bağlamaktadır ve bu kararlar sadece anayasal başvurunun konusu olan davayı inceleyen mahkemeler ve bu yargılamaya taraf olanlar ile ilgili değildir. Ayrıca bazen Yüksek Mahkeme, her ne kadar anayasal başvuruyu kabul etmese de bu şekilde hareket edebilmektedir (bkz., 27 Temmuz 2004 tarihli karar, yukarıdaki paragraf 67 de belirtilmiştir).

84. Bununla birlikte, kabuledilebilirlik şartlarına cevap veren bir anayasal başvurunun Federal Hükümete veya ilgili yargı organının bağlı olduğu *Land* (Eyalet) Hükümetine bildirilmesi, başlı başına yargılamayı hızlandırmaktadır. Aynı şekilde, ilgili yargı organı tarafından usuli bir tedbirin alınmasından dolayı başvurusunun kendi başvurusunun temelsiz kaldığını beyan ettiği durumlar da meydana gelmektedir. Bu durumda anayasal başvurunun masrafları devlet tarafından ödenmektedir (bkz., 26 Mayıs 2000 tarihli karar, yukarıdaki paragraf 69 da belirtilmiştir). Bununla birlikte, Ayrıca Federal Anayasa Mahkemesi kararlarının sık bir şekilde yayınlanması ve hukuk yayınlarında tartışma konusu olması, ilgili yargı organını ayrıca baskı altında tutmaktadır.

85. Son olarak, başvurucunun iddia ettiğinin aksine, Federal Anayasa Mahkemesi, yasakoyucuyu yasal bir yol açılması için zorlaması ancak yargı önünde dinlenilme hakkının ihlali durumunda söz konusu olmaktadır. Yüksek Mahkeme yargılamanın uzunluğundan şikayet edilmesi durumunda yol açılıp açılmaması gerektiği konusunda beyanda bulunmamıştır.

86. Duruşmada Hükümet, Mahkeme'nin anayasal başvurunun 13. madde anlamında etkili bir yol olmadığı sonucuna varması ihtimali halinde, Mahkeme'yi bu başvuru yolunun 35 § 1 madde anlamında tüketilmemesi gereken yol olmadığına karar vermeye davet etmiştir. Aksi taktirde Mahkeme, yargılamanın uzunluğundan şikayet eden tüm başvurulara, bu konuda bir filtre görevi gören Federal Anayasa Mahkemesi önüne gitmeden doğrudan doğruya Mahkeme önünde gelme yolunu açacaktır. Bu durum 13. maddenin amacına uygun değildir ve böyle bir karar, Mahkeme önündeki davaların sayısının artmasına neden olacaktır.

b) Hiyerarşik üste başvuru

87. Hükümet, hakimlerle ilgili yasanın (*Deutsches Richtergesetz*) 26 § 2 maddesine göre, hiyerarşik üste başvuru yapılarak derdest olan bir yargılamanın hızlandırılabilceğini belirtmektedir.

c) İhmal nedeniyle olağanüstü yargı yolu

88. Hükümet, her ne kadar ihmal nedeniyle olağanüstü yargı yolunun Alman hukukunda yasal bir temeli olmasa da, bu yolun büyük oranda istinaf mahkemesi tarafından kabul edildiğini iddia etmektedir. Hukukun inkarı niteliğinde sayılacak bir yargılamanın haksız yere durdurulmasından hakimnin sorumlu olduğunu ispatlamak ilgili şahsa aittir. Bu durumda, itiraz merci yargılamanın tekrar başlatılması talimatını verebilir. Hakimnin bu talimatı yerine getirmesinin reddi, hakimnin reddi nedeni sayılabilir. Bu durumda, istinaf mahkemeleri dosyayı ele alırlar ve yargılamanın yavaşlamasından sorumlu olan alt derecedeki yargı organının yerine karar verirler. Hükümet, Federal Yüksek Mahkemesi'nin ihmalkarlık nedeniyle başvurunun kabul edilmesi gerektiği sorunu ile Celle İstinaf Mahkemesi'nin bu konuda verilen herhangi bir kararının olup olmadığı sorunu cevapsız, açık bıraktığını kabul etmektedir. Celle İstinaf Mahkemesi, Bölge Mahkemesi önündeki bir yargılamanın uzunluğundaki ihmalkarlığa karşı yapılan başvuruyu incelemeye yetkili olan yargı organıdır.

d) Tazminat başvurusu

89. Hükümet, devlete karşı açılan hukuki sorumluluk davası kapsamında yargılamanın uzunluğundan dolayı tazminat davası elde etmenin mümkün olduğunu öne sürmektedir. Yapılan geçikmeler hakimnin kendi görevi ile ilgili ödevlerinin ihmalinden kaynaklanması durumunda, maruz kalınan zararın ödenmesi hakkı bundan doğabilmektedir. Aynı durum hakimnin bir yargılamayı yasaya aykırı bir şekilde reddetmesi veya geciktirmesi ve

özellikle kesin bir şekilde hareketsiz kalması durumunda söz konusudur. Hakimlerin bağımsızlığı ilkesi nedeniyle bu durum genel olarak, ancak açık kötüye kullanım durumunda (*krasse Missbrauchsfälle*) söz konusu olabilmektedir. Özellikle sağlığa veya fizik bütünlüğüne zarar meydana geldiği zaman manevi tazminat ödenebilmektedir. Federal Anayasa Mahkemesi'nin önceden yargılamanın uzunluğu konusunda Anayasa'ya aykırılık tespiti ile ilgili karar vermesine gerek olmadan, böyle bir muhtemel tazminata karar verme yetkisi hukuk mahkemelerine aittir. Hükümet, I. Münih Bölge Mahkemesi'nin 12 Ocak 2005 tarihli kararından bahsetmektedir (yukarıdaki paragraf 74). Bu kararda Bölge Mahkemesi, idari istinaf mahkemesi önündeki bir davadaki yargılamanın uzunluğundan şikayet eden bir başvurucuya, gerekli olan avukatlık masraflarının ödenmesine karar vermiştir. Hükümet ayrıca Hanofer Bölge Mahkemesi önünde başvuru tarafından açılan davanın yargılamanın uzunluğundan dolayı devletin sorumluluğu ile ilgili olmadığını, ama sadece adli yardım elde etmek için yapılan bir taleple ilgili olduğunu belirtmektedir.

e) Yeni bir başvuru yapılması

90. Varolan yolların Sözleşme'nin 13. maddesinin gereklerine cevap verdiğini belirten Hükümet, Avusturya örneğinden esinlenerek hazırlanan ihmalkarlık halinde başvurunun kabul edilmesi ile ilgili bir yasa tasarısı konusunda Mahkeme'yi bilgilendirmektedir. Bu başvuru yolu ilgili yargı merci önünde yargılamanın uzunluğundan şikayet etmeye imkan tanıyacaktır. Bu yargı organı tarafından yargılamanın hızlandırılması için gerekli tedbirlerin alınmaması durumunda, itiraz merci bu tedbirleri alması için ona belirli bir süre verebilmektedir.

91. Duruşmada Hükümet, bu konudaki Alman hukukunun durumunun yeterli olmadığını kabul etmiştir. Gerçekten de bir hukuk davasındaki yargılamanın uzunluğu ile ilgili yapılan başvuru şu anda, gerek coğrafi anlamda yakın olan ve gerekse aynı alandaki hukuk mahkemelerinde yapılamamaktadır ; böyle bir başvuru öncelikle, anayasa hukuku ile ilgili önemli sorunların incelendiği yargı organı olan Federal Anayasa Mahkemesi'ne yapılması gerekmektedir. Ancak Hükümet, bu durumun insan haklarının ihlal edilmesi olarak kabul edilemeyeceğinin altını çizmiştir.

2. Başvurucu

92. Başvurucu, Hükümet tarafından belirtilen hiçbir başvuru yolunun Bölge Mahkemesi önündeki yargılamayı hızlandırmaya imkan vermediğini savunmaktadır.

93. Anayasal başvuru ile ilgili olarak, başvurucuya göre, Federal Anayasa Mahkemesi'nin devam eden bir yargılamayı etkili bir şekilde hızlandırmak için gerekli araçlara sahip olmadığı görünmektedir : Federal Anayasa Mahkemesi sadece yargılamanın uzunluğunun Anayasa'ya

aykırılığını tespit edebilmektedir ve hakimlerin bağımsızlığı ilkesi dikkate alındığında, ilgili hakim üzerinde hiçbir etki gösterememektedir. Federal Anayasa Mahkemesi'nin kararı sadece yasanın yorumlanması ve uygulanmasını ilgilendirmektedir, ama bir yargılamanın yapılma şeklini etkilememektedir. Makul bir sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğinin tespit edildiği bir kararın yayınlanmasının yaptığı baskı, spekülasyondan başka birşey değildir ve her halükarda anayasal başvurunun etkililiği konusunda ciddi bir şekilde dikkate alınmaması gerekmektedir. Kaldı ki yayınlanan bu kararların, Bölge Mahkemesi tarafından yapılan yargılama üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Bir telafinin etkili olarak kabul edilebilmesi için, bunun başvurucunun durumunu, örnek olarak belirlenen süreler yönünden, iyileştirmesi gerekmektedir. Bu durum Avusturya adli sistemi ile ilgili yasanın (*Gerichtsorganisationsgesetz*) 91. maddesinde öngörülmüştür. Bu sistem ilgiliye, verilen süreye uyulmadığı zaman hakimin yargılamayı geciktirdiğini ispatlamaya ve bir tazminat elde etmeye imkan vermektedir.

94. Hiyerarşik üste başvuru ile ilgili olarak başvuru, bu yolun Sözleşme'nin 13. maddesinin gereklerine cevap vermediğini belirtmektedir.

95. İhmalkarlık durumunda olağanüstü yargı yolu konusunda başvuru, bu yolun iç hukukta yasal temelden yoksun olduğunu ve bu yolun, aralarında Celle İstinaf Mahkemesi'nin bulunmadığı sadece bazı istinaf mahkemeleri tarafından kabul edildiğini ifade etmektedir. Bu nedenle bu yol Sözleşme'nin 13. maddesi anlamında etkili olarak kabul edilememektedir. Bu başvuru yolunun yargılamanın aşırı uzunluğunu telefı etme niteliğinin olduğunu kabul etsek bile, bu yolun en azından ulusal alanda içtihat birliğiyle varolması gerekmektedir. Ancak federal anlamda içtihatların birliğini sağlamaya çalışan Federal Yüksek Mahkemesi, bu yolu ancak açık adaletsizlik durumunda kabul etmektedir. Başvurucu, bu yolun ancak ilgili mahkemenin tamamen hareketsiz kalması durumunda, sonuca varma şansı olduğunu belirtmektedir. Ancak bu davada Bölge Mahkemesi meydana gelen gecikmelerin temelinde olan birçok usuli karar almıştır. Ayrıca, hakimlerin bağımsızlığı ilkesi genel kural olarak, üst bir yargı merci hakiminin devam eden bir yargılamaya müdahalesine engel teşkil etmektedir. Bununla birlikte, Hükümet tarafından ifade edilen yargılamanın aşırı uzunluğu nedeniyle istinaf mahkemelerinin dosyayı ele alması ile ilgili üç örnek yenidir ve bu davalardan ikisi, ayrı bir özen ve hızlilik gerektiren aile hukukunu ilgilendiren davalardır.

96. Tazminat başvurusu ile ilgili olarak başvuru, Basse-Saxe *Land*'ına (Eyaletine) karşı meydana gelen gecikmeler için dava açmak amacıyla adli yardım talebinde bulunmak için Hanofer Bölge Mahkemesi'ne başvurduğunu hatırlatmaktadır. Ekonomik durumunun yokluğu ve avukatla temsil edilmesi zorunluluğu dikkate alındığında, başvuru devlete karşı doğrudan doğruya dava açmamaktaydı ve dava açmadan önce adli yardım talebinde bulunması gerekmekteydi. Bu talep ilk derece mahkemesi tarafından ve Celle İstinaf Mahkemesi tarafından, yargılamanın haksız yere

uzamadığı ve başvuruçunun kendisinin maruz kaldığını söylediği zararların doğruluğunun yeteri kadar ispatlamadığı gerekçesiyle reddedilmiştir. Başvuruçu, ilgili yargı organlarının karar vermek için ondört ay harcadıkları ve bu başvurunun etkili bir nitelikte olmadığı sonucuna varmaktadır. Ayrıca buna ek olarak başvuruçu, yargılamayı hızlandırmada devletin sorumluluğuna gidememiştir. Her halükarda, hukuk mahkemeleri manevi tazminat için hiçbir ödeme yapılmasına karar vermemektedirler ; bu yargı organları sadece muhtemel maddi tazminatın karşılanmasına karar verebilirler.

B. Mahkeme'nin değerlendirmesi

1. Genel ilkeler

97. Sözleşme'nin 1. maddesine göre, « Yüksek Sözleşmeci Taraflar kendi yetki alanları içinde bulunan herkesin, (...) Sözleşme'nin birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlüklerden yararlanmalarını sağlarlar » ve Sözleşme ile güvence altına alınan hak ve özgürlüklerin uygulanması ve yaptırımı öncelikle ulusal makamlara aittir. Dolayısıyla, Mahkeme önünde şikayet mekanizması insan haklarının ulusal bağlamda korunması açısından ikincil bir niteliği vardır. Bu ikincillik Sözleşme'nin 13. ve 35 § 1 maddelerinde dile getirilmiştir (*Scordino/İtalya (n° 1)* [BD], n° 36813/97, § 140, CEDH 2006-V, ve *Cocchiarella/İtalya* [BD], n° 64886/01, § 38, CEDH 2006-V).

98. Sözleşme'nin 13. maddesi, iç hukukta hak ve özgürlüklerin Sözleşme'de yer aldıkları şekliyle ileri sürülebilmelerini sağlayan başvuru yolunun mevcut olmasını güvence altına almaktadır. Dolayısıyla bu hüküm, Sözleşme'ye dayanan « savunulabilir bir şikayetin » içeriğini incelemeye ve uygun tazmin yolunu sunma konusunda yetkili kılan iç hukuk yolunun bulunmasını zorunlu kılmaktadır. 13. madde anlamında bir başvurunun etkili olması, başvuruçunun lehine kesin bir şekilde karar verilmesine imkan vermesine bağlı değildir. Aynı şekilde iç hukuk tarafından sunulan başvuru yollarından biri tek başına 13. madde anlamında etkililik ile ilgili kriterlere cevap vermese de bu yolların tamamı birlikte, bu hükmün zorunluluklarını yerine getirebilir. Dolayısıyla her seferinde, başvuruçuların sahip olduğu başvuru yollarının, iddia edilen ihlalin meydana gelip gelmemesinin veya bu ihlalin devam etmesini engelleyip engellemesinin veya ilgili şahsa, meydana gelen ihlal için yeterli bir telafi sunup sunmadığının belirlenmesi gerekmektedir. (*Kudla*, yukarıda adı geçen karar, §§ 157-158).

99. Bir başvuruçunun ulusal alanda yargılamanın uzunluğundan şikayet etmek için sahip olduğu başvuruların, iddia edilen ihlalin meydana gelmesini veya bu ihlalin devam etmesini engellemesi veya ilgili şahsa meydana gelen ihlal için yeterli bir telafi sunması durumunda, Sözleşme'nin 13. maddesi anlamında « etkili » olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla bir

başvuru, başvurulmuş yargı organların müdahale etmesine ve daha önceki gecikmeler için ilgili şahsa yeterli bir telafi sunmaya imkan vermesi durumunda etkilidir (*Mifsud/Fransa* (kabuledilebilirlik ile ilgili karar) [BD], n° 57220/00, § 17, CEDH 2002-VIII).

100. Ancak Mahkeme yakın tarihte, en iyi telafinin birçok alanda olduğu gibi, önleme olduğunu belirtmiştir. Yargılamanın uzunluğu söz konusu olduğunda bir sistem, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin gereklerini yerine getirme konusunda yetersiz olduğu zaman, yargılamanın aşırı uzunluğunu önlemek için yargılamayı hızlandırmaya imkan veren bir başvuru yolu etkili yolu oluşturmaktadır. Böyle bir başvuru yolu, tartışmasız olarak sadece tazmin imkanı tanıyan bir yola göre daha fazla bir avantaj sunmaktadır çünkü ileride aynı yargılamanın uzunluğu için tekrar ihlal itirazında bulunmayı önlemektedir ve bir tazminat yolu gibi *a posteriori* (sonradan) harekete geçme ile sınırlı değildir. Bazı devletler, yargılamanın hızlandırılması amacından olan bir başvuru ile tazminat ödenmesi talebi ile ilgili diğer başvuruyu birlikte kabul ederek ve bu her iki başvuruyu birlikte seçerek, bu durumu çok iyi bir şekilde anlamışlardır (*Scordino*, yukarıda adı geçen karar, §§ 183 ve 186, ve *Cocchiarella*, yukarıda adı geçen karar, §§ 74 ve 77).

101. Bir hukuk sisteminin devlet aleyhine dava açma ihtimalini öngörmesi durumunda Mahkeme, bu davanın bir yargılamanın aşırı uzunluğunu cezalandırmak için etkili, yeteri ve ulaşılabilir bir yol olması gerektiğinin ve başvurunun yeterli olma niteliğinin aşırı uzunluktan etkilenebildiğinin ve bu etkililiğin ödenen tazminat derecesine bağlı olduğunun altını çizmiştir (*Paulino Tomás/Portekiz* (kabuledilebilirlik üzerine karar), n° 58698/00, CEDH 2003-VIII, *Doran/İrlanda*, n° 50389/99, § 57, CEDH 2003-X).

2. İlkelerin halihazır davaya uygulanması

102. Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi anlamında yargılamanın makul süreyi aşmış aşmadığı sorununu hemen incelemeyen Mahkeme, başvurunun Bölge Mahkemesi önündeki yargılamanın uzunluğu ile ilgili şikayetin *prima facie* (öncelikle) « savunulabilir » olduğunu, çünkü söz konusu yargılamanın yaklaşık olarak on altı sene sürdüğünü belirtmektedir (bkz., *mutatis mutandis*, *Öneryıldız/Türkiye* [BD], n° 48939/99, § 151, CEDH 2004-XII). Ayrıca bu şikayet Daire tarafından kabuledilebilir bulunmuştur.

a) Anayasal başvuru

103. Mahkeme, hızlı bir prosedürle anayasal bir hakkın varlığını kabul eden Federal Anayasa Mahkemesi'nin içtihatlarını dikkate alan (bkz., Komisyon kararları *X/Almanya*, n° 8499/79, 7 Ekim 1980, Kararlar ve Raporlar (DR) 21, s. 176, ve *Reisz/Almanya*, n° 32013/96, 20 Ekim 1997, DR 91-B, s. 53 ; bu davalar *König/Almanya*, 28 Haziran 1978, §§ 61 ve 64, serie A n° 27m kararına gönderme yapmaktadırlar) Sözleşme organlarının,

Federal Anayasa Mahkemesi önündeki anayasal başvurunun yargılamanın uzunluğu ile ilgili şikayetlerin telafisine imkan veren bir başvuru yolu olduğunu geçmişte kabul ettiklerini hatırlatmaktadır (bkz., Komisyon kararları *X/Almanya*, yukarıda adı geçen edilebilirlik ile ilgili karar, *W./Almanya*, n° 10785/84, 18 Temmuz 1986, DR 48, s. 104, ve *Reisz* yukarıda adı geçen kabul edilebilirlik ile ilgili karar, ve Mahkeme'nin *Teuschler* ve *Thieme* kararları, yukarıda adı geçen kararlar).

104. Açıkça veya zımni olarak Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi anlamında yargılamanın makul sürede incelenmesi yükümlülüğünün ihlal edildiğinin öne sürüldüğü önemli nitelikteki dava sayısı nedeniyle Mahkeme, yukarıda belirtilen *Kudla* davasında değişik bir yaklaşım sergilemiştir. Bu davada Mahkeme, adalet arayanların bu konuda iç hukukta herhangi bir yargı yoluna başvuramamaları durumunda, adaletin gecikmesinin ulusal yargı sistemlerindeki hukuk devleti için oluşturduğu tehlikeye dikkat çekmiştir. Mahkeme bundan böyle Sözleşme'nin 13. maddesine dayanan tüm şikayetlerin, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi anlamında yargılamanın uzunluğu ile ilgili ihlal tespitinden bağımsız olarak incelenmesi gerektiğinin altını çizmiştir (*Kudla* kararının 148-149 paragrafları).

Mahkeme sonradan, yargılamanın uzunluğundan şikayet edilen Sözleşmeciler Devletleri ilgilendiren birçok davada, Sözleşme'nin 13. maddesi anlamında başvurunun etkililiğini daha yakından inceleme imkanı bulmuştur (bkz., birçok karar arasından, *Belinger/Slovenya* (kabuledilebilirlik ile ilgili karar), n° 42320/98, 2 Ekim 2001, *Andrášik ve diğerleri/Slovakya* (kabuledilebilirlik ile ilgili karar), n° 57984/00, 60237/00, 60242/00, 60679/00, 60680/00, 68563/01 ve 60226/00, CEDH 2002-IX, *Slaviček/Hırvatistan* (kabuledilebilirlik ile ilgili karar), n° 20862/02, CEDH 2002-VII, *Fernández-Molina González ve diğerleri/İspanya* (kabuledilebilirlik ile ilgili karar), n° 64359/01 ve diğerleri, CEDH 2002-IX, *Doran*, yukarıda adı geçen karar, *Hartman/Çek Cumhuriyeti*, n° 53341/99, CEDH 2003-VIII, *Paulino Tomás*, yukarıda adı geçen kabuledilebilirlik ile ilgili karar, *Kormatcheva/Rusya*, n° 53084/99, 29 Ocak 2004, *Bako/Slovakya* (kabuledilebilirlik ile ilgili karar), n° 60227/00, 15 Mart 2005, *Charzyński/Polonya* (kabuledilebilirlik ile ilgili karar), n° 15212/03, CEDH 2005-V, ve *Lukenda/Slovenya*, n° 23032/02, CEDH 2005-X).

105. Mahkeme, makul sürede yargılanma hakkının Alman Anayasa'sında güvence altına alındığını ve bu hakkın ihlal edilmesinin Alman Federal Mahkemesi önünde öne sürülebileceğini belirtmektedir. Federal Anayasa Mahkemesi yargılama süresinin aşırı uzun olduğu sonucuna varması durumunda, ilgili yargı organını yargılamayı hızlandırmaya veya bitirmeye davet etmektedir. Çek Anayasa Mahkemesi gibi (bkz., *Hartman*, yukarıda adı geçen karar, §§ 67-68) ve Avrupa'daki diğer Anayasa Mahkemeleri veya Yüksek Mahkemelerin tersine (bkz., örnek olarak, *Andrášik ve diğerleri*, *Slaviček*, *Fernández-Molina González*

ve diğerleri, yukarıda adı geçen kabuledilebilirlik ile ilgili kararlar, ve *Kunz/İsviçre* (kabuledilebilirlik ile ilgili karar), n° 623/02, 21 Haziran 2005 kararlarına), Federal Anayasa Mahkemesi alt derece mahkemesine süre verme veya yargılamayı hızlandırmayı sağlamak için başka tedbirler almasını ve ayrıca tazminat ödenmesine karar vermeyi emretme yetkisi bulunmamaktadır. Hükümet için, Federal Anayasa Mahkemesi'nin kararlarının *erga omnes* niteliğinden ve bunların yayınlanmasından dolayı bir ihlal tespitinin yargılamayı etkili bir şekilde hızlandırmak için yeterlidir. Kaldı ki Federal Anayasa Mahkemesi durumuna göre, söz konusu yargılamanın hızlandırılması için detaylı talimatlar verebilmektedir ve 20 Temmuz 2000 tarihli karar da bunu ispatlamaktadır (yukarıdaki paragraf 66). Mahkeme, Alman Yüksek Mahkemesi'nin gerçekten de yargılamayı hızlandırmak için istinaf mahkemesine verdiği talimatların olduğu kararın istisna teşkil ettiğini ve dolayısıyla Yüksek Mahkeme'nin uygulamasını temsil edecek nitelikte olmadığını kaydetmektedir. Kaldı ki, Federal Anayasa Mahkemesi'nin kararlarının somut *in concreto* etkisi konusunda Federal Anayasa Mahkemesi, yargılamayı hızlandırma konusunda mahkemelere talimat verme yetkisinin olmadığını ve bunun ilgili yargı organın hakiminin taktir yetkisinde olduğunu belirten içtihadını hatırlatmıştır. Başka davalarda Federal Anayasa Mahkemesi, talimatları daha çok geniş bir şekilde ifade etmiştir ve örnek olarak, alt derece mahkemesi tarafından belirlenen duruşmanın yapıldığı veya taraflar için önemlerinden dolayı bazı davaların öncelikle incelenmesi gerektiği ilkesinden hareket ettiğini belirtmiştir (yukarıdaki paragraf 67). İstinaf mahkemeleri tarafından reddedilen bir ilk derece mahkemesi önündeki yargılamanın uzunluğundan dolayı açılan ihmalkarlık başvurusu ile ilgili anayasal başvurunun olduğu bazı durumlarda Federal Anayasa Mahkemesi, red ile ilgili kararı iptal etmiştir ve dosyayı istinaf mahkemesine geri göndermiştir.

106. Dolayısıyla Federal Anayasa Mahkemesi'nin devam eden yargılamayı hızlandırmak için sahip olduğu tek araç, bu yargılamanın uzunluğunun Anayasa'yı ihlal ettiğini tespit etmek ve ilgili yargı organının yargılamayı hızlandırmak veya bitirmek için gerekeni yapmaya davet etmektir. Bu bağlamda, itiraz edilen sürenin Anayasa'ya uygunluğunu tespit etme konusunda Federal Anayasa Mahkemesi'nin kendi müdahale yetkisinin sınırlı olduğunu kabul ettiğinin kaydedilmesi gereksiz değildir. (yukarıdaki paragraf 66). İlgili yargı organının hemen Federal Anayasa Mahkemesi'nin talimatlarına uyması durumunda, bu durumun yargılamanın işleyişi konusunda bir hızlandırma etkisi yapma ihtimalini kabul eden Mahkeme, Hükümetin Federal Anayasa Mahkemesi'nin kararlarının uzun süren yargılamalar üzerinde gerçek bir etkisi olup olmadığı konusunda sessiz kaldığını gözlemlemektedir. Mahkeme, halihazırda derdest olan Almanya ile ilgili bir kararda ilgili yargılamanın Federal Anayasa Mahkemesi'nin talimatlarından sonra, onaltı ay ilgili yargı organı önünde ve

iki sene dokuz ay itiraz merci önünde devam ettikten sonra bittiğini belirtmektedir (*Grässer*, yukarıda adı geçen kabuledilebilirlik ile ilgili karar). Federal Anayasa Mahkemesi'nin Anayasa'nın ihlal edilmediğine karar vermesine rağmen yargılamayı hızlandırması talimatı verdiği Mahkeme önünde incelenen bir başka davada, ilgili yargı organının yargılamayı bitirmek için ayrıca on aylık bir süreye ihtiyacı olmuştur ve Federal Anayasa Mahkemesi'nin talimatlarından sonra tüm yargılama süresi iki buçuk sene sürmüştür (*Herbolzheimer*, yukarıda adı geçen karar, §§ 31 ve 38). Kaldı ki, dokuz sene ve sekiz ay süren bu davada, Federal Anayasa Mahkemesi yargılamanın uzunluğunun maruz görülecek sınırı hala aşmadığını (o dönemlerde yaklaşık olarak dokuz sene) belirterek anayasal başvuruyu kabul etmemesine rağmen Mahkeme, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir (yukarıdaki paragraf 67).

107. Son olarak, Hükümet tarafından öne sürülen kamu baskısı konusunda Mahkeme, bunu somut bir yargılamayı hızlandırma niteliğinde olan bir unsur olarak görme konusunda ikna olmamıştır.

108. Yukarıda belirtilen nedenlerle Mahkeme, Hükümetin anayasal yolun devam eden bir hukuk yargılamasının süresinin aşırı uzunluğunu telafi eden bir yol olduğunu göstermediği sonucuna varmıştır. Dolayısıyla, bir avukat tarafından temsil edilmeyen başvurunun Federal Anayasa Mahkemesi önünde yaptığı anayasal başvuruların kabuledilebilirlik şartlarına cevap vermediği farzedilse bile, başvurunun yargılamanın uzunluğu ile ilgili şikayetini anayasal yargı organı önünde öne sürme zorunluğu bulunmamaktaydı.

b) Hiyerarşik makama başvuru

109. Mahkeme, Hükümetin ilgili Alman yasasının 26 § 2 maddesinde öngörülen hiyerarşik makama başvurunun Bölge Mahkemesi önündeki yargılamayı hızlandırdığı sonucuna varmak için gerekli gerekçeler öne sürmediğini kaydetmektedir. Kaldı ki Mahkeme daha önce hiyerarşik makama yapılan başvurunun defalarca 13. madde anlamında etkili bir yol olmadığını, çünkü bu başvurunun bu başvuruyu yapan şahsa, devletten kendi gözetim yetkilerinin yerine getirilmesini sağlama kişisel hakkını vermediğini hatırlatmaktadır (*Kuchař ve Štis/Çek Cumhuriyeti* (kabuledilebilirlik ile ilgili karar), n° 37527/97, 23 Mayıs 2000, *Horvat/Hırvatistan*, n° 51585/99, § 47, CEDH 2001-VIII, *Lukenda*, yukarıda adı geçen karar, §§ 61-63).

c) İhmalkarlık nedeniyle olağanüstü başvuru yolu

110. Mahkeme, ihmalkarlık nedeniyle olağanüstü başvuru yolunun ulusal hukukta yasal temeli olmadığını belirtmektedir. Her ne kadar yüksek oranda istinaf mahkemesi bu yolu prensip olarak kabul etse bile, bunun kabulü için gereken şartlar değişebilmektedir ve bu şartlar davanın şartlarına bağlıdır. Bugüne kadar Federal Anayasa Mahkemesi bu başvuru yolunun

kabuledilebilirliği ile ilgili karar vermemiştir. Kabuledilebilir bulunan ihmalkarlık nedeniyle başvurunun sonuçları konusunda Mahkeme, Hükümetin dayandığı dört içtihatlı referansı belirterek, itiraz mercinin alt derece mahkemesi önünde davaya devam edilmesi talimatı verebileceğini ifade etmekle yetindiğini kaydetmektedir. Hükümet bu talimatların içeriği veya yargılama üzerindeki etkileri konusunda açıklamada bulunmamıştır. Bazı istinaf mahkemelerinin yargılamayı uzatma konusunda detaylı açıklamalar vermeyi, hatta ilgili yargı organının yerine geçerek karar vermeyi tercih ettiklerinden dolayı (yukarıdaki paragraf 72) Mahkeme, burada dört istinaf mahkemesinin içtihadının söz konusu olduğunu ve Kasım 1999 tarihinde başvuru yapıldığında bu içtihadın olmadığını belirtmektedir. Prensip gereği başvurunun yapıldığı tarihte bir başvurunun etkililiğinin değerlendirilmesi gerekmektedir (bkz, örnek olarak, *Baumann/Fransa*, n° 33592/96, § 47, 22 Mayıs 2001, *Nogolica/Hırvatistan* (kabuledilebilirlik ile ilgili karar), n° 77784/01, CEDH 2002-VIII, ve *Mariën/Belçika* (kabuledilebilirlik ile ilgili karar), n° 46046/99, 24 Haziran 2004). Kaldı ki, her ne kadar karar sadece yargı önünde dinlenilme hakkı ile ilgili olsa da Federal Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu (yukarıdaki paragraf 70), değişen kabuledilebilirlik şartlarında yazılı olmayan bir başvurunun anayasa hukuku açısından sorun yaratma niteliğinde olduğunu ifade ediyor görünmektedir.

111. Kendi beyanlarında taraflar, bu davada Bölge Mahkemesi önünde bulunan yargılamanın uzunluğundan dolayı ihmalkarlık nedeniyle muhtemel başvuruyu incelemeye yetkili olan istinaf mahkemesinin, bu başvuru ile ilgili olarak kabuledilebilirlik konusunda bir karar vermediği konusunda hemfikirler. İhmalkarlık nedeniyle olağanüstü başvuru yolu ile ilgili kabuledilebilirlik kriterlerinin ve bunun söz konusu yargılama üzerindeki etkisinin belirsizliğini dikkate alan Mahkeme, Celle İstinaf Mahkemesi'nin prensip olarak, bu başvuruyu kapsam dışında bırakmasına özel bir değer biçilmemesi gerektiği kanaatindedir (yukarıdaki paragraf 71). Mahkeme ayrıca Federal Anayasa Mahkemesi'nin başvurusunun, Federal Anayasa Mahkemesi ile ilgili yasanın 90 § 2 maddesinin ilk cümlesi anlamında hukuk yollarını tüketmediği için reddetmediğini kaydetmektedir (yukarıdaki paragraf 62).

112. Dolayısıyla ihmalkarlık nedeniyle olağanüstü başvuru yolu, bu davada etkili bir yol olarak kabul edilememektedir.

d) Tazminat başvurusu

113. Son olarak tazminat başvurusu ile ilgili olarak Mahkeme, Hükümetin Münih I Bölge Mahkemesi ile ilgili olan bir tek yeni karar sunduğunu ve bu kararda Bölge Mahkemesi'nin idari yargı organları önünde olan hakimin hareketsizliğini, hakimlik görevinin gereklerini yerine getirmeme olarak kabul ettiğini kaydetmektedir. Ancak, bu tek yargı kararı Mahkeme'yi hem teoride hem de pratikte etkili ve uygun bir yargı yolu

olduğu konusunda ikna edememektedir. Kaldı ki, bu karar ilk derece mahkemesi tarafından verilmiştir (*Rezette/Luksemburg*, n° 73983/01, § 27, 13 Temmuz 2004, *Mariën*, yukarıda adı geçen kabuledilebilirlik ile ilgili karar, ve *Gama da Costa/Portekiz*, n° 12659/87, 5 Mart 1990 tarihli Komisyon kararı, DR 65, s. 136). Ayrıca hukuk mahkemeleri önünde tazminat davası açmak için başvuru tarafından yapılan adli yardım talebi, özellikle haksız yargılama uzunluğu olmadığı gerekçe gösterilerek reddedilmiştir. Her halükarda, bu yargı organları yargılamanın aşırı uzunluğu konusunda hakimin ödevlerini yerine getirmediği sonucuna varsalardı bile, yetkili yargı organları manevi tazminat olarak herhangi bir tazminat ödenmesine karar veremeyeceklerdi. Mahkeme'nin yukarıda belirttiği gibi, hukuk davalarındaki yargılamanın uzunluğu davalarında başvuru herşeyden önce manevi bir zarara uğramaktadırlar (*Hartman*, yukarıda adı geçen karar, § 68, *Lukenda*, yukarıda adı geçen karar, § 59, bkz. ayrıca *Scordino*, yukarıda adı geçen karar, § 204, ve *Cocchiarella*, yukarıda adı geçen karar, § 95). Münih I Bölge Mahkemesi'nin yukarıda belirtilen kararı (yukarıdaki paragraf 74) bu boşluktan bahseden bir örnek sunmaktadır çünkü, gerçekten de başvuru bu davada sadece ihmal nedeniyle başvuru yapması için gerekli olan avukatlık masraflarının ancak bir kısmını elde edebilecekti.

114. Dolayısıyla tazminat yolu başvuru yargılamanın uzunluğu için yeteri kadar bir telafi sunabilme niteliğinde değildir.

e) Sonuç

115. Sonuç olarak Hükümet tarafından öne sürülen başvuru yollarından hiçbirisi Sözleşme'nin 13. maddesi anlamında etkili olarak kabul edilememektedir. Bu başvuruların hep birlikte etkili olarak kabuledilmesi ile ilgili olarak Mahkeme, Hükümetin bu başvuru yollarının ikisinin veya birçoğunun birlikte 13. maddenin gereklerine cevap verdiğini öne sürmediğini gözlemlemektedir. Dolayısıyla bu konuda herhangi bir karar alınmasına gerek yoktur.

116. Bu nedenle başvuru, Bölge Mahkemesi önündeki yargılamayı hızlandırmak veya daha önceki gecikmeler için yeterli bir tazminat elde etmek için Sözleşme'nin 13. maddesi anlamında etkili bir başvuru yoluna sahip değildi. Dolayısıyla bu hüküm ihlal edilmiştir ve Hükümet tarafından öne sürülen iç hukuk yollarının tüketilmediği itirazının reddedilmesi gerekmektedir.

117. Alman hukuk sisteminde ihmalkarlık nedeniyle yeni bir dava açılması ihtimali ile ilgili olarak Mahkeme, Sözleşme'nin 46. maddesi ile ilgili vardığı sonuçlara gönderme yapmaktadır (aşağıdaki paragraf 138).

III. SÖZLEŞME’NİN 6 § 1 MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI ÜZERİNE

118. Başvurucu Hanofer Bölge Mahkemesi önündeki yargılamanın uzunluğundan şikayet etmektedir. Başvurucu 6 § 1 maddesini öne sürmektedir. Bu hükmün ilgili bölümleri şu şekildedir :

« Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ile ilgili olarak (...) bir mahkeme tarafından, (...), makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. (...) »

119. Mahkeme, yargılamanın başvurunun Bölge Mahkemesi’ne başvuru tarihi olan 18 Eylül 1989 tarihinde başladığını ve halen devam ettiğini kaydetmektedir. Halihazırda yargılama onüç yıl yedi aydan fazla sürmüştür.

A. Tarafların iddiaları

1. Hükümet

120. Hükümet yargılamanın süresinin çok yüksek olduğunu ama bu süre davanın karmaşıklığından ve özellikle de başvurunun davranışlarından kaynaklandığını belirtmektedir.

121. Hükümete göre davanın karmaşıklığı birçok bilirkişi raporu hazırlanması gerektiği ile açıklanabilir. Başvurucunun 4 Ocak 1993 tarihinde sol el veya kol üzerine yeniden düşmesi 1982 yılında yapılan kazanın etkilerinin tamamen tespit edilmesini zorlaştırmıştır.

122. Varolan gecikmelerin temel nedeni başvurunun davranışlarıdır. Başvurucu birçok defa çok geniş beyanlar sunmuştur, iki defa asıl talebini değiştirmiştir, kendi beyanlarını sunmak için on yedi defa kendisine verilen sürenin uzatılmasını istemiştir ve iki defa dostane çözüm için yargılamanın durdurulmasını istemiştir, birçok defa dava ile ilgilenen hakimi veya hakimleri ve bilirkişileri reddetmiştir ve birçok bilirkişi raporu alınmasını talep etmiştir. Hükümet, avukatlıkla temsil edilme zorunluluğuna rağmen Bölge Mahkemesi’nin başvurunun şahsi beyanlarını dikkate almak zorunda kalmıştır çünkü, örnek olarak, hakimin reddi talebi avukat olmadan da sunulabilmektedir. Hükümet, Alman hukuk prosedürünün, davanın davaya taraf olanlar tarafından yürütülmesi ilkesine göre düzenlendiğini açıklama gereği duymaktadır. Toplamda yargılamanın ilk aşamasında onbeş ay ve yargılamanın ikinci aşamasında iki aylık süre başvurucuya atfedilmektedir. Ayrıca başvuru kazadan yedi sene sonra Bölge Mahkemesi önünde dava açmıştır ve bu durum ulusal yargı organlarının işlerini zorlaştırmıştır. Sonuç olarak başvuru yargılamanın uzamasına o kadar katkıda bulunmuştur ki şu anda, Mahkeme önünde yargılamanın uzunluğundan şikayet etme hakkının olmaması gerekmektedir.

123. Hükümet, Bölge Mahkemesi'nin başvurunun tayin edilen bilirkişilere karşı itirazlarını daha az dikkate alsaydı, yargılamayı belki de daha fazla hızlandırabileceğini kabul etmektedir. Ancak Hükümet, başvurunun zayıf olan sağlık durumunun nedeninin 1982 yılında meydana gelen kazanın neden olup olmadığının tespiti ve gerekli raporların alınabilmesi amacıyla, bu bilirkişilerin gerekli tıbbi kapasitelerinin olup olmadığının belirlenmesi için bu bilirkişilerin iyi seçilmesi gerektiğini belirtmektedir. Hükümet, bilirkişi raporlarının yapılmasının toplamda üç seneyi bulduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Hükümet, yargılama dışında taraflar arasında olan görüşmelerden haberdar olan Bölge Mahkemesi'nin, yargılamayı devam ettirmek için bu görüşmelerin bitmesini beklemesinin haklı nedenleri olduğunu belirtmektedir.

124. Uyuşmazlığın önemi konusunda Hükümet, davanın özel bir işleminden faydalanmasının gerekli olmadığını altını çizmektedir. 1982 yılında meydana gelen kazadan sonra başvuru, bilgisayar alanındaki formasyonunu başarıyla bitirmiştir. Halbu ki uzun seneler çalışabilirdi. Ancak 1990, 1991 ve 1993 yıllarındaki kazalardan sonra çalışmayı kesmiştir; başvuru bugün mesleki sakatlık maaşı alabilecekti.

2. Başvuru

125. Başvuru Hükümet tarafından öne sürülen argümanlara karşı çıkmaktadır. Başvuru, davanın özellikle karmaşık olmadığını ve kaldı ki Bölge Mahkemesi'nin kısmi kararını 1991 yılında verdiğini belirtmektedir. Başvuru yargılamanın hareketsiz kaldığı dönemlerle ilgili bir liste yapmıştır ve bu hareketsizlik sürelerinin toplamda otuz dört ayı bulduğunu belirtmektedir. Bölge Mahkemesi özellikle bir bilirkişinin tayini için çok zaman harcamıştır ve bu bilirkişi sonuç olarak el cerrahlığı ve ağrı tedavisi uzmanı konusunda gerekli yetenekleri olmayan bir bilirkişi olduğu anlaşılmıştır.

126. Başvuru, Bölge Mahkemesi'nin yargılamanın sorumlusu olmaya devam ettiğini ve kişisel birçok beyanını ve taleplerini dikkate almaya mecbur olmadığını çünkü, mahkemenin prosedürün başında belirttiği gibi, bir avukatla temsilin mecburi olduğunu ifade etmektedir. Başvuru Bölge Mahkemesi'ne çok sık başvurusunun nedeninin yargılamanın uzunluğunun kendisinde hayal kırıklığı yarattığından dolayı olduğunu belirtmektedir. Başvuru ayrıca, Bölge Mahkemesi'nin Mahkeme önündeki duruşmadan birkaç gün önce kararını verdiğini ve bu durumun yargılamayı bitirebildiğini gösterdiğini ifade etmektedir.

127. Yargılamanın önemi konusunda ise başvuru, Mahkeme önündeki duruşmada yargılamanın sonucunun kendisi için ve gelecekteki hayatı için çok önem arzettiğinin altını çizmiştir. 1991 yılındaki kısmi kararında Bölge Mahkemesi, başvurunun kendi zararının % 80'inin karşılanması hakkını elde ettiğine karar vermiştir ve bu durumun kendi projelerini hayata geçirmek için ekonomik bir temel oluşturmaktadır.

B. Mahkeme'nin değerlendirmesi

128. Mahkeme, bir yargılamanın uzunluğunun makul olup olmadığının tespitinin, davanın şartlarında ve aşağıdaki kriterler yardımıyla yapıldığını hatırlatmaktadır : yargılamanın karmaşıklığı, başvurucunun davranışları, yetkili makamların davranışları ve ilgili şahıs için uyuşmazlığın önemi (*Frydlender/Fransa* [BD], n° 30979/96, § 43, CEDH 2000-VII).

129. Mahkeme ayrıca, Alman Medeni Usul Kanununda olduğu gibi, tarafların yargılamayı yönlendirdiği hukuk sistemlerinde (*Parteimaxime*) başvurucunun davranışının, hakimleri 6 § 1 maddesinin gerekliliklerine uygun olarak yargılamanın hızlı yapılması yükümlülüğünden muaf kılmadığını hatırlatmaktadır (*Guincho/Portekiz*, 10 Temmuz 1984, § 32, seri A n° 81, *Capuano/İtalya*, 25 Haziran 1987, § 25, seri A n° 119, *Unión Alimentaria Sanders S.A./İspanya*, 7 Temmuz 1989, § 35, seri A n° 157, *Duclos/Fransa*, 17 Aralık 1996, § 55, *Kararlar Dergisi* 1996-VI, *Pafitis ve diğerleri/Yunanistan*, 26 Şubat 1998, § 93, *Recueil* 1998-I, *H.T./Almanya*, n° 38073/97, § 35, 11 Ekim 2001, *Berlin/Lüksemburg*, n° 44978/98, § 58, 15 Temmuz 2003, ve *McMullen/İrlanda*, n° 42297/98, § 38, 29 Temmuz 2004). Aynı durum yargılama sırasında işbirliği yapmasının gerekli olduğu durumda da söz konusudur (*Scopelliti/İtalya*, 23 Kasım 1993, §§ 23 ve 25, seri A n° 278, *Martins Moreira/Portekiz*, 26 Ekim 1988, § 60, seri A n° 143, ve *Herbolzheimer*, yukarıda adı geçen karar, §§ 45 ve 48).

Mahkeme son olarak, 6 § 1 maddenin Taraf Devletleri kendi yargı organlarını bu hükümde öngörülen zorunlulukları ve özellikle yargılamanın makul sürede yapılması zorunluluğunu, yerine getirebilmeleri için hukuk sistemlerini düzenlemeleri gerektiği konusunda mecbur kıldığını hatırlatmaktadır (*Scordino*, yukarıda adı geçen karar, § 183, *Cocchiarella*, yukarıda adı geçen karar, § 74, *Duclos*, yukarıda adı geçen karar, § 55, *Muti/İtalya*, 23 Mart 1994, § 15, seri A n° 281-C, *Caillot/Fransa*, n° 36932/97, § 27, 4 Haziran 1999, *Herbolzheimer*, yukarıda adı geçen karar, § 48, ve *Doran*, yukarıda adı geçen karar, § 47).

130. Mahkeme, uyuşmazlığın niteliğinin özellikle karmaşık olduğu kanaatindedir. Ancak Mahkeme, davanın yargılama açısından daha karmaşık hale geldiğini kabul etmektedir çünkü Ocak 1993 tarihinde başvuru yeniden kolu üzerine düşmüştür. Bu nedenle Mahkeme, 1982 yılında meydana gelen kazanın başvurucunun fiziki ve ruhi sağlığı üzerindeki etkisini tespit etmek için birçok tıp bilirkişisinin görüşünün alınmasının gerekli olduğunu kabul etmektedir.

131. Başvurucunun davranışı ile ilgili olarak Mahkeme, başvurucunun birçok defa sürelerin uzatılmasını talep ettiğini ve dava ile ilgilenen hakim veya hakimleri dört defa reddettiğini kaydetmektedir. Başvuru aynı zamanda defalarca bilirkişi incelemesi yapılması talebinde bulunmuştur ve üç bilirkişiyi reddetmiştir. Hatta daha da ileri giderek bu bilirkişiler arasında en az biri hakkında disiplin soruşturmasının açılmasını istemiştir. Aynı

şekilde her ne kadar avukatı tarafından temsil edilse de başvuru, Bölge Mahkemesi'ne çoğu zaman şahsen, ya telefonla ya da yazılı olarak başvurmuştur. Ayrıca başvuru sonuç olarak 9 Temmuz 2001 tarihinde dosyanın, Bölge Mahkemesi önünde İş İstinaf Mahkemesi'nin dosyası ile birleştirilmesi için verdiği onayı geri almıştır. Dolayısıyla bu şartlarda başvurunun varolan gecikmelere katkısı olmuştur. Buna karşın, Alman hukukunun kendisine sunduğu bazı başvuru yollarını kullandığından dolayı başvurucuyu eleştiremeyiz. Ama bundan dolayı ortaya çıkan gecikmeler ulusal makamlara atfedilememektedir.

132. Bölge Mahkemesi'nin davranışı konusunda Mahkeme, bilirkişi raporlarının yazılmasının belli bir süre gerektirdiğini kabul etmektedir. Mahkeme ancak, sonuç verici raporlar elde etmek için Bölge Mahkemesi'nin gerekli bilirkişileri iyi bir şekilde seçme zorunluluğu dikkate alındığında, Bölge Mahkemesi'nin bunu yapmak için makul süreyi aştığını belirtmektedir. Aynı şekilde, Bölge Mahkemesi tarafından herhangi bir özel tedbir alınmadan, taraflar yargılama sırasında birçok defa beyanlarını değiştirmişlerdir. Bununla birlikte, avukat tarafından temsil edilme zorunluluğuna rağmen başvurunun kendi adına birçok talepte bulunduğu kaydedilmesi gerekmektedir. Hükümete göre, Bölge Mahkemesi bu beyanları dikkate almaya mecburdur, çünkü örnek olarak, hakim reddi talebi avukatın temsili olmadan yapılabilmektedir. Ancak, bu dört red talebinin ortaya çıkardığı gecikme başlı başına yargılamanın uzunluğunu açıklamaya yetmemektedir. Mahkeme, Hükümetin yeterli bir şekilde başvurunun bu kadar şahsi beyanlarını engellemek için Bölge Mahkemesi'nin hizmetinde yeterli karar araç olmadığını ortaya koymadığını belirtmektedir. Bu taleplerin çoğu red ile ilgili değildir.

133. Taraflar için uyumsuzluğun önemi ile ilgili olarak Mahkeme, prosedürün bir tazminat verilmesi ve kaza nedeniyle ortaya çıkan zarar için bir maaş bağlanması talebi ile ilgili olduğunu ve doğası gereği özel olarak hızlı çözümü gereken bir dava kategorisine (çocuğun bakımı ile ilgili olarak *Niederböster/Almanya*, n° 39547/98, § 33, 27 Şubat 2003), şahısların durumları ve kapasiteleri ile ilgili (*Mikulić/Hırvatistan*, n° 53176/99, § 44, CEDH 2002-I) veya iş hukuku konusundaki uyumsuzluklar kapsamına girmediğini belirtmektedir (*Frydlender*, yukarıda adı geçen karar, § 45)). Mahkeme ayrıca bisiklet sürücüsü ile Hanofer şehrinin sigorta şirketlerinin başvuruca daha önceden değişik miktarlarda maddi ve manevi tazminat ödediklerini kaydetmektedir. Ancak buna rağmen Mahkeme, başvuru tarafından 1989 yılında açılan hukuk davasının onaltı buçuk seneden sonra hala kesin bir yargı kararıyla sonuçlanmadığını gözlemlemek zorundadır.

134. Dolayısıyla Mahkeme, başvurunun davranışlarına ve Hükümet tarafından öne sürülen diğer durumlara rağmen, yargılama süresinin Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi anlamında makul süreyi aştığı sonucuna varmaktadır. Bu nedenle bu madde ihlal edilmiştir.

IV. SÖZLEŞME’NİN 46 VE 41. MADDESİ ÜZERİNE

A. Sözleşme’nin 46. maddesi üzerine

135. Sözleşme’nin 46. maddesine göre :

« 1. Yüksek Sözleşmeci Taraflar, taraf oldukları davalarda Mahkeme’nin verdiği kesinleşmiş kararlara uymayı taahhüt ederler

2. Mahkeme’nin kesinleşen kararı, infazını denetleyecek olan Bakanlar Komitesi’ne gönderilir. »

136. Mahkeme’nin yukarıda vardığı sonuçlar, Alman hukuk sisteminde varolan başvuru yollarının bir şahsa etkili bir şekilde bir hukuk davasındaki yargılamanın süresinden şikayet etmeye imkan vermediği ve dolayısıyla bu yolların Sözleşme’ye cevap vermediği anlamına gelmektedir.

137. Mahkeme öncelikle Sözleşme’nin 46. maddesine göre, Savunmacı Devletin hukuki sorumluluğunun sadece 41. maddede öngörülen adli tazmin adı altında ilgililere tazminat verilmesi ile sınırlı olmadığını, aynı zamanda Bakanlar Komitesi’nin kontrolü altında, Mahkeme tarafından verilen ihlali gidermek ve mümkün olduğu kadar ihlalin sonuçlarını ortadan kaldırmak için kendi hukuk sisteminde genel ve/veya, durumuna göre, bireysel tedbirler alma yükümlülüğünü de kapsadığını hatırlatmaktadır (*Broniowski/Polonya* [BD], n° 31443/96, § 192, CEDH 2004-V).

138. Mahkeme, 18 Eylül 2005 tarihindeki milletvekilliği seçimleri öncesi sunulan ve Alman hukukunda yeni ihmalkarlık nedeniyle yeni bir başvuru yapılması ile ilgili yasa tasarısını iyi bir şekilde kaydetmektedir. Hükümete göre, Mahkeme’nin *Kudla* kararından sonra oluşturulan bu başvuru, yargılamanın uzunluğu ile ilgili davalarda Federal Anayasa Mahkemesi’ne yapılan başvuruları azaltmaya imkan verecektir. Bu davalar gelecekte, dava ile ilgilenen yargı organına veya bu yargı organının yargılamayı hızlandırmayı reddetmesi durumunda, itiraz mercine devredilecektir.

Bu bağlamda Mahkeme, önleyici bir nitelikte olan bir başvuru tercihi yapan Hükümetin, Sözleşme ile oluşturulan koruma sisteminin mantığına uygun bir yolda gittiği gibi göründüğünü belirtmektedir, çünkü yeni başvuru yargılamanın uzunluğu ile ilgili problemini kökünden çözmeyi amaçlamaktadır ve bu yol şahıslara, sadece sonradan *a posteriori* hareket edilmesine imkan veren tazminat taleplerine göre daha etkili bir koruma sağlıyor görünmektedir (*Scordino*, yukarıda adı geçen karar, § 183, ve *Cocchiarelli*, yukarıda adı geçen karar, § 74).

139. Mahkeme bu insiyatifi memnuniyetle karşılamaktadır ve bu insiyatiften vazgeçildiğini söylemeye imkan veren hiçbir durum bulunmamaktadır. Mahkeme bu yasa tasarısının önerilerini alacak bir yasanın hızlı bir şekilde kabul edilmesini cesaretlendirmektedir. Dolayısıyla

Mahkeme, ulusal anlamda alınacak ve bu davanın uygulanmasında dikkate alınacak genel tedbirleri belirtmenin gerekli olmadığı kanaatindedir (*Sejdovic/İtalya* [BD], n° 56581/00, §§ 121-124, CEDH 2006-II).

B. Sözleşme'nin 41. maddesi üzerine

140. Sözleşme'nin 41. maddesine göre,

« Mahkeme işbu Sözleşme ve Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Tarafın iç hukuku bu ihlali ancak kısmen telafi edebiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, hakkaniyete uygun bir surette, zarar gören tarafın tatminine hükmeder. »

1. Zarar

141. Başvurucu, alamadığı maaşı için % 7 faizle 826 328 euro (EUR) talep etmektedir. Bilgisayarcı formasyonunu öne sürerek başvuru sistem analizini yapan biri olarak yılda 35 000 EUR kazanabileceğini belirtmektedir. Başvurucu aynı zamanda, kardan yoksunluktan (*lucrum cessans*) dolayı Bölge Mahkemesi'nin kararının verilmemesinden dolayı gerçekleştirilemediği Türk pazarına ürün getirilmesi ile ilgili olarak % 7 faizle 17 500 000 EUR talep etmektedir. Bölge Mahkemesi tarafından kendisine verilecek tazminat kendi projelerini hayata geçirmeye imkan verecekti. Başvurucu aynı zamanda, tazminat anlamında hakettiğini düşündüğü 170 000 EUR'nun kendisine, zamanla değer kaybetmesinin engellenerek kendisine verilmesini istemektedir. Başvurucu son olarak, manevi tazminat olarak 1982 yılındaki kaza ile ilgili olarak 300 000 EUR ve yargılamanın uzunluğu ile ilgili olarak da 100 000 EUR talep etmektedir. Başvurucuya göre Bölge Mahkemesi önündeki yargılamanın uzunluğu kendisinde daimi bir stres ve ağır bir depresyon yaratmıştır. Başvurucu, kendisini ulusal yargı organları önünde tazminat davalarından dolayı Alman makamlarına olan tüm güvenini yitirdiğini ve bu makamlar kendisi hakkında ceza takibatları açtığını belirtmektedir.

142. Hükümet, Mahkeme'nin Sözleşme'nin ihlaline karar vermesi durumunda, bu ihlalin başlı başına başvuru için hakkaniyete uygun tazmin oluşturacağını belirtmektedir.

Gerçekten de Hükümet, başvurunun taleplerinin aşırı olduğunu ve 41. madde anlamında mantıktan yoksun olduğunu ifade etmektedir. Hükümete göre, başvuru tarafından öne sürülen maddi tazminat talepleri ile Sözleşme'nin 6 § 1 ve 13. maddelerinin ihlalleri arasında herhangi bir illiyet bağı bulunmamaktadır. Başvurucu gerçekte, sanki ulusal yargı organları önündeki davayı kazanmış ve tüm tazminat taleplerinin tamamen yerine getirilmesi gerekiyormuş gibi hareket etmektedir.

143. Manevi tazminat ile ilgili olarak Hükümet, başvuru tarafından talep edilen miktarın aşırı olduğunu ve Mahkeme'nin bu konudaki içtihatlarını takip etmesi gerektiğini belirtmektedir.

144. Mahkeme ise, maddi tazminat varlık nedenini, ne Bölge Mahkemesi önündeki davanın uzunluğunda ne de bu yargılamanın uzunluğundan şikayet etmek için etkili bir yolun olmamasında bulamamaktadır. Mahkeme özellikle, yargılamanın Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin süre ile ilgili kriterlerine ve 13. maddenin gereklerine uygun yapılsaydı sonucun nasıl olacağı konusunda spekülasyon yapamamaktadır (*Bayrak/Almanya*, n° 27937/95, § 38, 20 Aralık 2001, *Perote Pellon/İspanya*, n° 45238/99, § 59, 25 Temmuz 2002, ve *Storck/Almanya*, n° 61603/00, § 176, CEDH 2005-V). Mahkeme, Hanofer Bölge Mahkemesi'nin verdiği sonuçların yerindeliğinin bu davanın konusunu oluşturmadığını hatırlatmaktadır. Dolayısıyla Mahkeme, bu konuda başvurucuya herhangi bir tazminat verilmesine gerek olmadığı kanaatindedir.

145. Manevi tazminat ile ilgili olarak Mahkeme, Hükümetin aksine, Sözleşme'nin 6 § 1 ve 13. maddelerinin ihlaline karar verilmesinin başlı başına başvurunun maruz kaldığı manevi tazminatı yeteri kadar telafi etmediğini belirtmektedir. Mahkeme ancak, istenen miktarın yüksek olduğu kanaatindedir. Sözleşme'nin 41. maddesine uygun olarak hakkaniyete uygun karar veren ve Sözleşme ihlallerinin niteliğini dikkate alan Mahkeme, başvurucuya bu başlık altında 10 000 EUR tazminat ödenmesine karar vermektedir.

2. Giderler ve masraflar

146. Başvurucu, 6 Kasım 1997 tarihli bilirkişi raporu için (yukarıdaki paragraf 21) 717,80 EUR, devlete karşı hukuki sorumluluk davası açmak için ödenen avukatlık ücreti için 711,89 EUR ve tüm diğer masraflar (telekomünikasyon ve avukatlarla ve Bölge Mahkemesi ile görüşme, seyahat ve fotokopi) için 2 500 EUR olmak üzere toplamda 3 929,69 EUR, iç hukuktaki yargılama için talep etmektedir.

Mahkeme önündeki prosedürle ilgili olarak başvuru 6 208,20 EUR talep etmektedir. Bu miktar avukatının masrafına ve avukatının Mahkeme önündeki duruşmaya katılmak için harcadığı masraflar ile çeviri masraflarını kapsamaktadır.

Başvurucu aynı zamanda Mahkeme önündeki duruşmaya gelmek için harcadığı miktar olan 300 EUR ve iletişim masrafları ile diğer masraflar için de 150 EUR talep etmektedir.

147. Hükümet, bilirkişi raporu için istenen tazminat miktarına karşı çıkmaktadır çünkü her halükarda bu rapor yargılamanın süresinden bağımsız olarak yapılacaktı. Aynı şekilde Hükümet, devlete karşı hukuki sorumluluk davası açmak için ödenen avukatlık ücretinin yargılama süresi

ile ilgili olmadığını ama bu masrafların, bu davanın açılması için adli yardım talebinin yerinde bulunmamasından kaynaklandığını belirtmektedir.

148. Ulusal yargı organları önünde yapılan masraflar ile ilgili istenen miktarlar konusunda Mahkeme, bilirkişi raporu için harcanan miktar ile hiçbir belge sunulmayan 2 500 EUR ve 150 EUR'luk masraflar hariç olmak üzere, bu masrafların yerinde olduğu kanaatindedir. Mahkeme, bilirkişi raporu için harcanan miktarın kökeninin tespit edilen ihlaller ile bir ilgisinin olmadığını belirtmektedir. Buna karşın, yargılamanın uzun olduğu davalarda, uyuşmazlığın incelenmesinin « makul süreyi » aşacak şekilde uzaması durumu başvurucunun masraflarının da yükselmesine neden olduğundan (*Bouilly/Fransa (n° 1)*, n° 38952/97, § 33, 7 Aralık 1999, ve *Maurer/Avusturya*, n° 50110/99, § 27, 17 Ocak 2002) Mahkeme, bu konuda başvurucuya 250 EUR verilmesinin makul olacağı kanaatindedir. Mahkeme dolayısıyla Almanya'daki prosedürle ilgili olarak yapılan masraflar için başvurucuya toplamda 961,89 EUR ödenmesine karar vermektedir.

149. Kendi önündeki yargılama masrafları ile ilgili olarak Mahkeme, başvurucuya 6 208,20 EUR ödenmesine, ama adli yardım adı altında başvurucuya Mahkeme önündeki yargılama ile ilgili olarak ödenen (2 497,20 EUR) çıkarıldığında kendisine 3 711 EUR ödenmesine karar vermektedir. Mahkeme başvurucunun duruşmaya katılımı için yapılan masrafların adli yardım kapsamında ödendiğini hatırlatmaktadır.

3. Gecikme Faizi

150. Mahkeme gecikme faizi olarak, Avrupa Merkez Bankası'nın kısa vadeli kredilere uyguladığı marjinal faiz oranına üç puan eklemek suretiyle elde edilecek oranın uygun olduğu kanaatindedir.

BU GEREKÇELERLE, MAHKEME, OYBİRLİĞİYLE,

1. Sözleşme'nin 13. maddesinin ihlal edildiğine ;
2. Dolayısıyla Hükümetin ilk itirazının reddedilmesine ;
3. Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin ihlal edildiğine ;
4.
 - a) Savunmacı Devlet, üç ay içinde, aşağıdaki miktarları, başvurucuya ödemesine :
 - i. 10 000 EUR (onbin euro) manevi tazminat için,
 - ii. 4 672,89 EUR (dörtbin altı yüz yetmiş iki euros seksen dokuz sent) yargılama gider ve masrafları olarak,

iii. bu miktarlara yansıtılabilecek her türlü vergi ve masraflarla birlikte ;

b) Yukarıda belirtilen üç aylık sürenin sona ermesinden, ödeme gününe kadar geçen süre için, yukarıdaki miktarlara Avrupa Merkez Bankası'nın o dönem için geçerli faizinin üç puan fazlasına eşit oranda basit faiz uygulanmasına ;

5. Diğer tüm adli tazmin taleplerinin reddedilmesine ;

Karar vermektedir.

Fransızca ve İngilizce olarak hazırlanan bu karar, Strazburg İnsan Hakları Sarayında, 8 Haziran 2006 tarihinde, açık duruşmada ilan edilmiştir.

Lawrence Early
Yazı İşleri Müdür Yardımcısı

Jean-Paul Costa
Başkan

© **Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2012.** Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin resmi dilleri Fransızca ve İngilizce'dir. Bu çeviri, Avrupa Konseyi'nin insan haklarına destek Fonu'nun desteğiyle hazırlanmıştır (www.coe.int/humanrightstrustfund). Mahkeme'yi bağlamamaktadır ve Mahkeme, kalitesi konusunda herhangi bir sorumluluk kabul etmemektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarının veritabanı olan HUDOC üzerinden (<http://hudoc.echr.coe.int>) veya HUDOC'un bildirdiği başka veritabanları üzerinden yüklenebilir. Davanın isminin tamamen yazılması, yukarıdaki telif hakkıyla ilgili ifadeler kullanılması ve insan haklarına destek Fonu'na referans yapılması şartıyla ticari olmayan amaçlarla kullanılabilir. Bu çevirinin tamamını veya bir kısmını ticari amaçlarla kullanmak isteyen herkesin, bu durumu belirtilen adrese bildirmesi rica olunur: publishing@echr.coe.int.

© **Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012.** The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© **Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012.**

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund) Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int.